

HELENA ŻUKOWSKA

SANKCJE WOBEC ROSJI A GOSPODARKA ROSYJSKA W OKRESIE 2014-2018

WSTĘP

W okresie 2013-2014 na Ukrainie pojawiły się tendencje separatystyczne. Pod wpływem rosyjskiej polityki, w tym wsparcia militarnego Rosji, nastąpiło odłączenie Krymu od Ukrainy, a następnie ukraińscy separatyści rozpoczęli działania wojenne w celu odłączenia od Ukrainy jej republiki ługańskiej i donieckiej. Rząd ukraiński przeciwstawił się tendencjom separatystycznym. Rosja w tym okresie była postrzegana jako kraj wspierający wojnę na Ukrainie i przeciwdziałający działaniom propokojowym podejmowanym przez rządy krajów Unii Europejskiej i innych rozwiniętych krajów. Gdy nie udało się zażegnać konfliktu na Ukrainie, najpierw Unia Europejska, a potem inne kraje zastosowały wobec Rosji sankcje jako odpowiedź na jej zaangażowanie w konflikt na Ukrainie. Różnego rodzaju sankcje, w tym także gospodarcze, wprowadziło wobec Rosji wiele krajów, m.in. Stany Zjednoczone, Kanada i Szwajcaria, a także UE.

Głównym celem artykułu jest zaprezentowanie sankcji zastosowanych wobec Rosji w okresie 2014-2017, a także w 2018 r., gdy impulsem dla kolejnych sankcji wobec Rosji były podejrzenia Zachodu o zaangażowanie obywateli rosyjskich w zamach na życie Sergieja Skripała i jego córki na terytorium Wielkiej Brytanii.

Problem potencjalnego wpływu sankcji na gospodarkę rosyjską w różny sposób prognozowali prezydenci Rosji i USA. Władimir Putin już w grudniu 2014 roku stwierdził, że „tak zwane sankcje i ograniczenia zewnętrzne będą stymulatorem dla

poprawy efektywności gospodarki rosyjskiej i spowodują przyspieszenie osiągania zaplanowanych celów gospodarczych”¹. Z kolei Barack Obama w styczniu 2015 roku nie zgodził się z tą oceną i stwierdził, że sankcje nałożone na Rosję spowodują gwałtowne zahamowanie rozwoju Rosji. Użył sformułowania, że „Rosja będzie izolowana, a jej gospodarka będzie miała problemy”². Artykuł podejmuje rozważania, które z tych ocen okazały się bardziej prawdziwe po kilku latach od wprowadzenia sankcji gospodarczych przez wiele krajów w stosunku do Rosji w konsekwencji jej agresji wobec Ukrainy³.

Celem uzupełniającym artykułu jest pokazanie, że ogromna skala sankcji gospodarczych zastosowanych wobec Rosji doprowadziła do krótkookresowego załamania rosyjskiego wzrostu gospodarczego, natomiast w długim okresie gospodarka rosyjska antycypowała sankcje Zachodu. Nastąpiło odbudowanie wzrostu gospodarczego i neutralizowanie wielu innych negatywnych skutków sankcji dla gospodarki rosyjskiej. Stało się tak, pomimo faktu, że po 2014 roku wystąpił potężny czynnik ograniczający rosyjski wzrost gospodarczy, jakim był spadek cen ropy naftowej.

1. SANKCJE UNII EUROPEJSKIEJ SKIEROWANE NA ROSJĘ

Wśród stosowanych narzędzi unijnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa znajdujemy sankcje. Decyzja o wprowadzeniu sankcji jest podejmowana na posiedzeniu Rady Europejskiej, która wytycza ogólne zasady polityki bezpieczeństwa UE. Sankcje są jednym z elementów zintegrowanego, kompleksowego podejścia politycznego w relacjach między różnymi krajami. Sankcje to działania prewencyjne, pozwalające UE szybko reagować na zdarzenia i sytuacje polityczne sprzeczne z jej celami i wartościami. Poddjmwane są w odpowiedzi na: działania terrorystyczne, rozprzestrzenianie broni jądrowej, naruszanie praw człowieka, aneksję obcego terytorium czy celową destabilizację suwerennego kraju.

Sankcje są środkami ograniczającymi określone działania niepożądane przez UE. Cele sankcji to⁴: ochrona wartości, podstawowych interesów i bezpieczeństwa

¹ R.M. NURIEJEW, P.K. PIETRAKOW, *Ekonomiczeskije sankcji protiv Rossii: ożidanija i realnost*, „Mir Nowoj Ekonomiki” 2016, nr 3, s. 15.

² R.M. NURIEJEW, P.K. PIETRAKOW, *Ekonomiczeskije sankcji protiv Rossii*, s. 15.

³ Problematyka sankcji wobec Rosji została przez autorkę podjęta w węższym ujęciu w artykule: H. ŻUKOWSKA, *The Character and Effects of Sanctions Imposed on Russia in Consequence of Aggression against Ukraine*, „Central European Review of Economic & Finance” 24(2018), No. 2, pp. 21-43.

⁴ *Kiedy i jak UE przyjmuje sankcje?*, <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/> [dostęp: 8.07.2017].

UE; utrzymanie pokoju; umacnianie i wspieranie demokracji, praw człowieka i zasad prawa międzynarodowego; zapobieganie konfliktom i zwiększanie bezpieczeństwa międzynarodowego.

Unia Europejska podejmuje w określonych sytuacjach działania zmierzające do skłaniania osób i podmiotów gospodarczych oraz rządów z krajów objętych sankcjami do zmiany polityki lub postępowania. Tym samym prowadzi promocję celów wspólnej polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa. Wszelkie sankcje UE są całkowicie zgodne z umowami i przepisami prawa międzynarodowego. Sankcjami mogą być objęte: rządy krajów spoza UE, z racji prowadzonej przez nie polityki; podmioty gospodarcze i inne instytucje finansujące tę politykę; grupy i organizacje, głównie ugrupowania terrorystyczne; osoby wspierające daną politykę, np. zaangażowane w działalność terrorystyczną.

Sankcje narzucane przez UE są stosowane w określonej procedurze opracowanej i przyjętej w 2004 roku przez Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa UE. Odbywa się to tak, aby ich negatywne konsekwencje w jak najmniejszy sposób dotykały ludność cywilną, która nie odpowiada za daną politykę czy działania władz swojego kraju⁵.

1.1. RODZAJE SANKCJI UE

W zależności od zakresu oddziaływania sankcje mogą być podzielone na skierowane do osób fizycznych i do podmiotów gospodarczych. Natomiast w zależności od rodzaju oddziaływania wyróżnia się sankcje dyplomatyczne (ogólne), szczegółowe oraz podejmowane z inicjatywy własnej UE lub wspólnie z ONZ⁶.

Sankcje dyplomatyczne to np. zawieszenie stosunków dyplomatycznych z danym krajem lub skoordynowane odwołanie przedstawicieli dyplomatycznych UE i jej państw członkowskich.

Sankcje szczegółowe wymagają konkretnej podstawy prawnej w traktatach UE. Są to m.in.: embargo na broń; restrykcje wjazdowe – zakaz podróżowania wobec osób umieszczonych na specjalnej liście, osoby takie nie mogą wjechać do UE, a jeśli są obywatelami UE – nie mogą wjechać do innych państw członkowskich; zamrożenie aktywów osób lub podmiotów umieszczonych na specjalnej liście – wszystkie takie aktywa są zamrożone, a osoby i podmioty z UE nie mogą im udostępnić żadnych środków finansowych; sankcje gospodarcze, czyli restrykcje w konkretnych

⁵ Zasady te ujęto w „Wytycznych w sprawie stosowania i oceniania środków ograniczających” (2012) i „Dobrych praktykach w zakresie skutecznego wprowadzania w życie środków ograniczających” (2016).

⁶ *Kiedy i jak UE przyjmie sankcje?*

sektorach działalności gospodarczej, np. zakaz importu lub eksportu niektórych towarów, zakaz inwestowania, zakaz świadczenia niektórych usług.

Sankcje z inicjatywy własnej UE lub ONZ są rozróżniane ze względu na podmiot inicjujący je. Sankcje mogą być nakładane z inicjatywy UE oraz w celu wykonania rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ: sankcje ONZ są wykonywane przez UE po uchwaleniu ich przez Radę Bezpieczeństwa ONZ; sankcje mieszane występują wtedy, gdy UE występuje wspólnie z ONZ i wtedy UE może zastrzyć sankcje ONZ lub zastosować dodatkowe środki – oprócz nałożonych przez Radę Bezpieczeństwa ONZ; sankcje autonomiczne to takie, które Rada UE wprowadza z własnej inicjatywy.

1.2. PROCEDURA STOSOWANIA I PRZEGLĄD SANKCJI

Sankcje są stosowane przez Radę UE na wniosek Wysokiego Przedstawiciela Unii do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa. Proponowane sankcje są analizowane przez organy przygotowawcze Rady w zależności od kierunku stosowania sankcji: grupa robocza odpowiedzialna za region geograficzny, np. Grupa Robocza ds. Europy Wschodniej i Azji Środkowej (COEST) w przypadku Ukrainy czy Białorusi, Grupa Robocza ds. Maszreku i Maghrebu (MAMA) w przypadku Syrii; Grupa Robocza Radców ds. Stosunków Zewnętrznych (RELEX); w razie potrzeby Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa; Komitet Stałych Przedstawicieli (COREPER II).

Po zgłoszeniu inicjatywy o konieczności zastosowania sankcji podlega ona dyskusji i jest głosowana na posiedzeniu Rady UE. Musi to być jednomyślna decyzja wszystkich członków Rady. Jeśli decyzja o wprowadzeniu sankcji przewiduje zamrożenie aktywów lub inne sankcje gospodarcze czy finansowe UE, do ich wdrożenia potrzebne jest rozporządzenie Rady. Na podstawie decyzji Rady UE Wysoki Przedstawiciel UE i Komisja Europejska wspólnie proponują treść rozporządzenia Rady. Propozycja ta jest analizowana przez grupę RELEX, a potem przekazywana COREPER-owi i Radzie do przyjęcia. O przyjęciu rozporządzenia Rada informuje Parlament Europejski. Rozporządzenie wskazuje dokładny katalog środków i szczegóły ich wykonania. Ponadto jako akt prawny o zasięgu ogólnym na terenie UE wiąże każdą osobę i każdy podmiot w UE (przedsiębiorstwa, organy publiczne i inne). Zarówno decyzja, jak i rozporządzenie Rady wchodzi w życie z dniem publikacji w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Decyzja i rozporządzenie są przyjmowane razem, aby ich skutki wystąpiły równocześnie.

Osoby i podmioty objęte zamrożeniem aktywów lub zakazem podróżowania są powiadamiane o sankcjach bezpośrednio lub ogłoszeniem publikowanym w Dzienni-

ku Urzędowym Unii Europejskiej, serii C. Wszystkie sankcje podlegają przeglądowi co najmniej raz w roku. Osoby objęte sankcjami mogą wystąpić do Rady Europejskiej z udokumentowanym wnioskiem o ponowne rozważenie decyzji o sankcji.

2. UNIJNE SANKCJE W ODPOWIEDZI NA KRYZYS NA UKRAINIE

W związku z wrogimi działaniami wobec Ukrainy podejmowanymi przez Rosję w 2013 i 2014 roku, tj. celową destabilizacją Ukrainy oraz bezprawną aneksją Krymu, od marca 2014 roku UE wprowadziła wobec Rosji szeroki wachlarz sankcji, tj.: środki dyplomatyczne; sankcje indywidualne w postaci zamrożenia aktywów i ograniczenie podróży osób fizycznych i prawnych; restrykcje w stosunkach gospodarczych z Krymem i Sewastopolem; sankcje gospodarcze; restrykcje we współpracy gospodarczej.

2.1. ŚRODKI DYPLMATYCZNE

W 2014 roku został odwołany szczyt UE–Rosja. Kraje członkowskie postanowiły, że nie będą się spotykać z Rosją na regularnych szczytach dwustronnych. Zawieszono także dwustronne rozmowy z Rosją o sprawach wizowych. 4–5 czerwca 2014 roku zamiast szczytu G-8 w Soczi odbył się szczyt G-7 w Brukseli. Od tamtego czasu mają miejsce spotkania grupy krajów G-7. Państwa UE poparły także wstrzymanie negocjacji w sprawie przystąpienia Rosji do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) oraz do Międzynarodowej Agencji Energetycznej (IEA).

2.2. SANKCJE INDYWIDUALNE SKIEROWANE DO ROSYJSKICH OSÓB FIZYCZNYCH I PRAWNYCH

Sankcje indywidualne to głównie zamrożenie aktywów i ograniczenia podróży osób indywidualnych i przedstawicieli osób prawnych. Objęto nimi 150 osób i 38 podmiotów gospodarczych, które podejmowały działania podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy. Na przykład w dniu 21 listopada 2017 roku sankcjami za naruszenie integralności terytorialnej Ukrainy został objęty gubernator Sewastopola⁷.

⁷ *Unijne sankcje w odpowiedzi na kryzys na Ukrainie*, <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/ukraine-crisis/> [dostęp: 4.12.2017].

Sankcje indywidualne obowiązują od marca 2014 roku, były systematycznie utrzymywane i rozszerzane, a we wrześniu 2017 roku zostały przedłużone do 15 marca 2018 roku.

2.3. SANKCJE ZA SPRZENIEWIERZENIE UKRAIŃSKICH ŚRODKÓW PUBLICZNYCH SKIEROWANE DO OBYWATELI UKRAIŃSKICH

W marcu 2014 roku Rada Europejska postanowiła zamrozić aktywa osób odpowiedzialnych za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych. Sankcje te zostały przedłużone do 15 marca 2018 roku.

2.4. RESTRYKCJE W STOSUNKACH GOSPODARCZYCH Z KRYMEM I SEWASTOPOLEM

Rada Europy przyjęła restrykcje będące odpowiedzią na bezprawne zaanektowanie przez Rosję Krymu i Sewastopola. Obowiązują one obywateli UE i unijne firmy. Ograniczają się do terytorium Krymu i Sewastopola i obejmują: zakaz importu do UE towarów z Krymu i Sewastopola; ograniczenia handlowo-inwestycyjne w niektórych sektorach gospodarki i projektach infrastrukturalnych; zakaz świadczenia usług turystycznych przez przedsiębiorstwa z UE na Krymie i w Sewastopolu; zakaz eksportu niektórych towarów i technologii.

W dniu 19 czerwca 2017 roku Rada Europejska przedłużyła obowiązywanie tych sankcji do dnia 23 czerwca 2018 roku.

2.5. SEKTOROWE SANKCJE GOSPODARCZE W STOSUNKU DO ROSJI

W lipcu i wrześniu 2014 roku UE nałożyła sankcje gospodarcze na wymianę handlową z Rosją w wybranych sektorach gospodarki. W marcu 2015 roku przywódcy unijni postanowili uzależnić zniesienie obowiązujących sankcji od pełnego wdrożenia porozumień mińskich zmierzających do rozwiązania konfliktu na Ukrainie. Ponieważ to się nie stało, sankcje gospodarcze były przedłużane i obecnie obowiązują do 31 stycznia 2018 roku. Są to następujące sankcje: ograniczenie dostępu niektórych rosyjskich banków i firm do unijnych pierwotnych i wtórnych rynków kapitałowych; zakaz eksportu i importu broni; zakaz eksportu produktów podwójnego zastosowania (tj. produktów możliwych do wykorzystania dla celów militarnych); ograniczenie dostępu Rosji do strategicznie cennych technologii i usług, które można wykorzystać do produkcji i wydobycia ropy naftowej.

2.6. RESTRYKCJE WE WSPÓLPRACY GOSPODARCZEJ Z ROSJĄ

W lipcu 2014 roku UE wprowadziła ograniczenia we współpracy gospodarczej z Rosją: zaapelowano do Europejskiego Banku Inwestycyjnego, by zawiesił zatwierdzanie nowych operacji finansowania w Federacji Rosyjskiej; państwa członkowskie UE zgodziły się skoordynować swoje stanowiska w ramach Rady Dyrektorów Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, aby również zawiesić finansowanie nowych operacji z udziałem podmiotów rosyjskich; ponownie została oceniona realizacja unijnych programów współpracy dwustronnej i regionalnej z Rosją i niektóre z nich zostały zawieszono.

3. CHRONOLOGIA SANKCJI WPROWADZANYCH PRZEZ UE

Kalendarz wprowadzania i rodzaje sankcji UE w odpowiedzi na kryzys na Ukrainie szczegółowo zaprezentowano w Tabeli 1.

Tabela 1. Chronologia unijnych sankcji stosowanych w odpowiedzi na kryzys na Ukrainie

Data wprowadzenia sankcji	Rodzaj sankcji
3 marca 2014 roku Nadzwyczajne posiedzenie Rady do Spraw Zagranicznych w sprawie sytuacji na Ukrainie	UE i państwa członkowskie mające wziąć udział w czerwcowym szczycie G-8 w Soczi postanowiły zawiesić przygotowania do tego szczytu i rozpatrzyły ewentualne konsekwencje dla dwustronnych relacji UE–Rosja. Rada uzgodniła, że będzie pracować nad szybkim przyjęciem środków ograniczających, służących zamrożeniu i odzyskaniu aktywów osób odpowiedzialnych za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych.
6 marca 2014 roku Nadzwyczajne posiedzenie unijnych szefów państw i rządów na temat Ukrainy	Przywódcy UE potępiли rosyjskie działania na Ukrainie i postanowili rozpocząć prace nad indywidualnymi środkami ograniczającymi (zamrożenie aktywów i zakazy wjazdu). Przywódcy potwierdzili działania zaproponowane przez unijnych ministrów spraw zagranicznych 3 marca – czyli zawieszenie dwustronnych rozmów z Federacją Rosyjską dotyczących wiz i nowego porozumienia.
17 marca 2014 roku Pierwsze sankcje wobec 21 rosyjskich i ukraińskich urzędników	Ministrowie UE postanowili wprowadzić pierwszy pakiet sankcji wobec 21 urzędników odpowiedzialnych za działania zagrażające integralności terytorialnej Ukrainy.

<p>20-21 marca 2014 roku Rada Europejska o kryzysie na Ukrainie i dalszych sankcjach</p>	<p>Po aneksji Krymu i Sewastopola przez Federację Rosyjską dodano 12 nazwisk do wykazu rosyjskich i krymskich urzędników objętych unijnym zakazem wjazdu i zamrożeniem aktywów. Ponadto Rada Europejska odwołała planowany szczyt UE–Rosja i odnotowała, że państwa członkowskie nie będą organizować zwyczajowych dwustronnych szczytów z Rosją.</p> <p>Przywódcy UE zwrócili się też do Komisji Europejskiej, by opracowała szersze sankcje gospodarcze i handlowe, które można by nałożyć na Rosję, gdyby dalej destabilizowała sytuację na Ukrainie.</p>
<p>15 kwietnia 2014 roku Rada do Spraw Zagranicznych o sytuacji na wschodzie Ukrainy</p>	<p>Rada postanowiła zaostrzyć sankcje wobec osób odpowiedzialnych za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych i objęła kolejne osoby zamrożeniem aktywów i zakazem wjazdu.</p>
<p>12 maja 2014 roku Porozumienie w sprawie nowych sankcji</p>	<p>W związku z wydarzeniami na wschodzie Ukrainy Rada UE uzgodniła nowe sankcje i zapoznała się z przygotowaniami Komisji i państw członkowskich do ewentualnych ukierunkowanych działań, zgodnie z prośbą Rady Europejskiej z marca 2014 roku.</p>
<p>23 czerwca 2014 roku Zakaz importu towarów z Krymu</p>	<p>Rada przyjęła środki wdrażające unijną politykę nieuznawania bezprawnej aneksji Krymu i postanowiła zakazać importu towarów z Krymu i Sewastopola.</p>
<p>26-27 czerwca 2014 roku Konkluzje Rady Europejskiej</p>	<p>Przywódcy UE wskazali konkretne działania, które Rosja i separatyści powinni podjąć, by doprowadzić do deeskalacji konfliktu. Podpisali także układ o stowarzyszeniu z Ukrainą.</p>
<p>16 lipca 2014 roku Specjalne posiedzenie Rady Europejskiej</p>	<p>Przywódcy UE wyrazili ubolewanie, że Rosja i separatyści nie podjęli działań, które wskazano w czerwcowych konkluzjach Rady Europejskiej. Postanowili nałożyć na Rosję sześć nowych sankcji, w tym ograniczyć współpracę gospodarczą.</p>
<p>18 lipca 2014 roku Kryzys na Ukrainie: UE rozszerza sankcje</p>	<p>Rada rozszerzyła podstawę prawną unijnych sankcji, dzięki czemu mogą one obejmować też te podmioty, które materialnie lub finansowo wspierają działania antyukraińskie.</p>
<p>22 lipca 2014 roku Reakcja Rady na zestrzelenie samolotu MH17</p>	<p>Ministrowie UE omówili sytuację na Ukrainie po zestrzeleniu samolotu MH17. Poprosili o zakończenie prac przygotowawczych, których celem jest przyjęcie sankcji gospodarczych w czterech sektorach.</p>
<p>25 lipca 2014 roku Kolejne sankcje UE w związku z sytuacją na wschodzie Ukrainy</p>	<p>Rada zaostrzyła unijne sankcje. Komitet Stałych Przedstawicieli (COREPER) omówił też przygotowania do kolejnych ukierunkowanych sankcji.</p>
<p>29-31 lipca 2014 roku Przyjęcie dodatkowych sankcji przeciwko Rosji</p>	<p>W następstwie konkluzji Rady Europejskiej z 16 lipca Rada przyjęła pakiet ukierunkowanych sankcji gospodarczych. Dotyczą one wymiany handlowej z Rosją w określonych sektorach gospodarki.</p>
<p>30 sierpnia 2014 roku Specjalne posiedzenie Rady Europejskiej</p>	<p>Po dramatycznym pogorszeniu się sytuacji i w związku z obecnością i działaniami rosyjskich wojsk na terytorium Ukrainy Rada Europejska wystąpiła o przygotowanie nowych sankcji gospodarczych wobec Rosji.</p>
<p>12 września 2014 roku Dalsze sankcje gospodarcze wobec Rosji</p>	<p>W życie wszedł nowy pakiet środków ograniczających wymianę handlową z Rosją w określonych sektorach gospodarki. Zaostrzył on sankcje z 31 lipca.</p>

17 listopada 2014 roku Ewentualne nowe sankcje	Ukraina była głównym tematem posiedzenia Rady do Spraw Zagranicznych. Unijni ministrowie zwrócili się do Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych (ESDZ) i Komisji Europejskiej, by przygotowały propozycje dalszych sankcji przeciwko separatystom.
28 listopada 2014 roku UE zaostroża sankcje wobec separatystów we wschodniej Ukrainie	Na wniosek Rady do Spraw Zagranicznych, która zebrała się 17 listopada, UE wprowadziła zamrożenie aktywów i zakaz wjazdu wobec 13 osób i zamrożenie aktywów pięciu podmiotów zaangażowanych w działania przeciwko integralności terytorialnej Ukrainy. Tym samym łączna liczba osób objętych unijnymi sankcjami w związku z naruszaniem integralności terytorialnej Ukrainy wzrosła do 132, a liczba podmiotów objętych unijnym zamrożeniem aktywów do 28.
18 grudnia 2014 roku Rada Europejska o wschodnim sąsiedztwie	Unijni przywódcy rozmawiali o sytuacji na wschodnich granicach Europy, a także o wsparciu dla Ukrainy i o stosunkach z Rosją. Z zadowoleniem przyjęły zaostrożenie sankcji inwestycyjnych, usługowych i handlowych wobec Krymu i Sewastopola.
29 stycznia 2015 roku Przedłużenie obowiązujących sankcji indywidualnych	Rada zdecydowanie potępiła ostrzał dzielnic mieszkaniowych, zwłaszcza w Mariupolu, dokonywany bez rozróżnienia celu, oraz eskalację walk w regionie Doniecka i Ługańska na Ukrainie.
9 lutego 2015 roku Dodatkowe sankcje z odroczonym terminem wejścia w życie	Rada jednomyślnie objęła sankcjami kolejnych separatystów ze wschodu Ukrainy i ich zwolenników w Rosji. Zamrożenie aktywów nałożono na 19 osób (objęto je także zakazem wjazdu) i 9 podmiotów uczestniczących w działaniach przeciwko terytorialnej integralności Ukrainy. Aby umożliwić realizację działań dyplomatycznych i przeprowadzenie rozmów w Mińsku, Rada odroczyła termin wejścia sankcji w życie do 16 lutego 2015 roku.
12 lutego 2015 roku Przywódcy UE z zadowoleniem przyjmują wyniki porozumienia mińskiego	Podczas nieformalnego posiedzenia przywódcy UE wyrazili ostrożne poparcie dla porozumienia mińskiego. Zazaczyli, że nie zważają się podjąć niezbędnych kroków, jeżeli porozumienie nie będzie realizowane, a zawieszenie broni nie będzie respektowane.
16 lutego 2015 roku UE zaostroża sankcje wobec separatystów na wschodzie Ukrainy	Na wniosek Rady do Spraw Zagranicznych z 9 lutego UE wprowadziła zamrożenie aktywów i zakaz wjazdu wobec 19 osób i zamrożenie aktywów 9 podmiotów zaangażowanych w działania przeciwko integralności terytorialnej Ukrainy.
5 marca 2015 roku Przedłużenie unijnych sankcji za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych	Rada zmodyfikowała i przedłużyła unijne sankcje służące zamrożeniu i odzyskaniu sprzeniewierzonych ukraińskich środków publicznych.
13 marca 2015 roku UE przedłuża sankcje za naruszenie integralności terytorialnej Ukrainy	Rada przedłużyła do 15 września 2015 roku obowiązywanie unijnych środków ograniczających za działania przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej i niezależności Ukrainy. Zamrożeniem aktywów i zakazem wjazdu objętych jest 150 osób, a samym zamrożeniem aktywów – 37 podmiotów.

<p>19-20 marca 2015 roku Posiedzenie Rady Europejskiej</p>	<p>Przywódcy postanowili powiązać istniejący system sankcji z wykonaniem porozumień mińskich. Zdecydowano, że sankcje gospodarcze pozostaną w mocy do końca 2015 roku, w którym ma zostać wdrożony ostatni punkt planu pokojowego: Ukraina ma odzyskać kontrolę nad swoją wschodnią granicą.</p> <p>Przywódcy UE podkreślili też potrzebę sprzeciwienia się prowadzonej przez Rosję kampanii dezinformacyjnej w sprawie konfliktu na Ukrainie. Wysoką przedstawiciel UE Federikę Mogherini poproszono o to, by przed czerwcowym posiedzeniem Rady Europejskiej przygotowała plan strategicznej komunikacji.</p> <p>Przywódcy UE uzgodnili cele szczytu Partnerstwa Wschodniego, który zaplanowano na 21-22 maja 2015 roku w Rydze. Rada Europejska ponownie podkreśliła swoje zaangażowanie w relacje ze wschodnimi partnerami i za jeden ze swoich priorytetów uznała wzmocnienie instytucji demokratycznych w tych krajach.</p>
<p>5 czerwca 2015 roku UE przedłuża sankcje za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych</p>	<p>Rada przedłużyła zamrożenie aktywów 3 osób objętych sankcjami mającymi obowiązywać do 6 czerwca 2015 roku.</p>
<p>19 czerwca 2015 roku UE przedłuża sankcje za bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola</p>	<p>Rada przedłużyła do 23 czerwca 2016 roku obowiązywanie unijnych sankcji będących odpowiedzią na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola. To m.in. zakaz importu produktów, zakaz inwestycji, zakaz świadczenia usług turystycznych oraz zakaz eksportu niektórych towarów i technologii.</p>
<p>22 czerwca 2015 roku Przedłużenie sankcji gospodarczych</p>	<p>Rada przedłużyła obowiązywanie unijnych sankcji gospodarczych do 31 stycznia 2016 roku. Sankcje te wprowadzono w odpowiedzi na destabilizującą rolę Rosji na wschodzie Ukrainy. Dotyczą one części wymiany handlowej z Rosją w sektorze finansowym, energetycznym i obronnym oraz sektorze produktów podwójnego zastosowania.</p>
<p>14 września 2015 roku UE przedłuża sankcje za naruszanie integralności terytorialnej Ukrainy</p>	<p>Rada przedłużyła do 15 marca 2016 roku obowiązywanie unijnych sankcji (środków ograniczających) za działania przeciwko integralności terytorialnej, suwerenności i niepodległości Ukrainy. Zamrożeniem aktywów i zakazem wizowym objęto 149 osób i 37 podmiotów.</p>
<p>5 października 2015 roku Przedłużenie unijnych sankcji za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych</p>	<p>Rada przedłużyła zamrożenie aktywów wobec jednej osoby objętej sankcjami obowiązującymi do 6 października 2015 roku.</p>
<p>21 grudnia 2015 roku Przedłużenie sankcji gospodarczych</p>	<p>Rada przedłużyła obowiązywanie unijnych sankcji gospodarczych wobec Rosji do 31 lipca 2016 roku. W marcu 2015 roku przywódcy UE postanowili uzależnić zniesienie istniejącego systemu sankcji od pełnego wdrożenia porozumień mińskich (termin wyznaczono na koniec grudnia 2015 roku). Ponieważ porozumienia mińskie nie zostały w pełni wdrożone do 31 grudnia 2015 roku, okres obowiązywania sankcji został przedłużony, a jednocześnie Rada nadal oceniała postępy w realizacji misji pokojowej.</p>

4 marca 2016 roku Przedłużenie unijnych sankcji za sprzeniewierzenie ukraińskich funduszy publicznych	Rada przedłużyła o rok zamrożenie aktywów wobec 16 osób uznanych jako odpowiedzialne za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych lub nadużywanie urzędu ze szkodą dla ukraińskich funduszy publicznych.
10 marca 2016 roku UE przedłuża sankcje za naruszenie integralności terytorialnej Ukrainy	Rada przedłużyła do 15 września 2016 roku środki ograniczające wobec 146 osób i 37 przedsiębiorstw z uwagi na to, że nadal podważały integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażały.
17 czerwca 2016 roku UE przedłuża sankcje za bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola	Rada przedłużyła do 23 czerwca 2017 roku sankcje będące odpowiedzią na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola przez Rosję. Środki te obowiązują obywateli UE i unijne firmy. Ograniczają się do terytorium Krymu i Sewastopola.
1 lipca 2016 roku Przedłużenie sankcji gospodarczych	Rada przedłużyła do 31 stycznia 2017 roku sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. 19 marca 2015 roku Rada Europejska postanowiła uzależnić zniesienie sankcji od pełnej realizacji porozumień mińskich. W lipcu 2016 roku po ocenie wdrażania porozumień Rada postanowiła utrzymać sankcje przez kolejnych 6 miesięcy – do 31 stycznia 2017 roku.
15 września 2016 roku UE przedłuża sankcje za naruszenie integralności terytorialnej Ukrainy	Rada przedłużyła do 15 marca 2017 roku obowiązywanie sankcji za działania przeciwko integralności terytorialnej, suwerenności i niepodległości Ukrainy. Sankcje te obejmują 146 osób i 37 podmiotów. Polegają na zamrożeniu aktywów i zakazie podróży.
9 listopada 2016 roku UE obejmuje sankcjami sześciu posłów do rosyjskiej Dumy	Do wykazu osób objętych sankcjami za działania naruszające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy UE dodała 6 posłów do rosyjskiej Dumy Państwowej wybranych w bezprawnie zaanektowanej Autonomicznej Republice Krymu i mieście Sewastopol.
19 grudnia 2016 roku Przedłużenie sankcji gospodarczych	Rada przedłużyła do 31 lipca 2017 roku sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. Decyzję tę podjęła po szczycie Rady Europejskiej z 15 grudnia 2016 roku, na którym przywódcy ocenili postęp w realizacji porozumień mińskich i uzgodnili przedłużenie sankcji.
3 marca 2017 roku Dłuższe sankcje UE za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych	Rada przedłużyła do 6 marca 2018 roku zamrożenie aktywów 15 osób, które – jak uznano – odpowiadały za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych lub nadużywanie urzędu ze szkodą dla ukraińskich funduszy publicznych.
13 marca 2017 roku UE przedłuża sankcje za naruszenie integralności terytorialnej Ukrainy	Rada przedłużyła o kolejnych 6 miesięcy – do 15 września 2017 roku – sankcje za działania przeciwko integralności terytorialnej, suwerenności i niezależności Ukrainy. Sankcje te obejmują 150 osób i 37 podmiotów. Polegają na zamrożeniu aktywów i zakazie podróżowania.
19 czerwca 2017 roku UE przedłuża sankcje za bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola	Rada przedłużyła do 23 czerwca 2018 roku sankcje będące odpowiedzią na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola przez Rosję. Sankcje obowiązują obywateli UE i unijne firmy. Ograniczają się do terytorium Krymu i Sewastopola.

28 czerwca 2017 roku Przedłużenie sankcji gospodarczych	Rada przedłużyła do 31 stycznia 2018 roku sankcje wobec sektora paliwowego, obronnego i finansowego. Decyzja zapadła po tym, jak na szczycie Rady Europejskiej 22-23 czerwca 2017 roku prezydent Emmanuel Macron i kanclerz Angela Merkel przedstawili stan wdrażania porozumień mińskich.
4 sierpnia 2017 roku UE dodaje trzy osoby i trzy firmy do wykazu podmiotów podlegających sankcjom	Rada UE nałożyła kolejne sankcje na 3 Rosjan i 3 firmy zaangażowane w transfer turbin gazowych na Krym. Tym samym wydłużyła wykaz podmiotów objętych sankcjami za działania przeciw integralności terytorialnej, suwerenności i niezależności Ukrainy.
14 września 2017 roku UE przedłuża sankcje za naruszenie integralności terytorialnej Ukrainy	Rada UE przedłużyła o kolejnych 6 miesięcy – do 15 marca 2018 roku – sankcje za działania przeciwko integralności terytorialnej, suwerenności i niezależności Ukrainy. Sankcje dotyczą obecnie 149 osób i 38 podmiotów z sektora finansowego, naftowego i obronnego.
21 listopada 2017 roku Gubernator Sewastopola objęty sankcjami za naruszanie integralności terytorialnej Ukrainy	Rada UE dodała Dmitrija Władimirowicz Owsjannikowa, „gubernatora Sewastopola”, do wykazu osób objętych sankcjami za działania podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażające. Sankcje dotyczą teraz 150 osób i 38 podmiotów.
21 grudnia 2017 roku Przedłużenie sankcji gospodarczych	Rada przedłużyła do 31 lipca 2018 r. sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. Decyzja zapadła po tym, jak na szczycie Rady Europejskiej 14 grudnia 2017 roku prezydent Emmanuel Macron i kanclerz Angela Merkel przedstawili stan realizacji porozumień mińskich.
5 marca 2018 roku Dłuższe sankcje UE za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych	Rada UE przedłużyła do 6 marca 2019 r. zamrożenie aktywów 13 osób, które – jak uznała – odpowiadają za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych lub nadużywanie urzędu ze szkodą dla ukraińskich funduszy publicznych. Wobec 2 osób sankcji takich nie przedłużono. Stosowną decyzję podjęto w wyniku dorocznego przeglądu sankcji.
12 marca 2018 roku UE przedłuża sankcje za naruszenie integralności terytorialnej Ukrainy	Rada UE przedłużyła o kolejnych 6 miesięcy – do 15 września 2018 r. – sankcje za działania przeciwko integralności terytorialnej, suwerenności i niezależności Ukrainy. Sankcje te obejmują 150 osób i 8 podmiotów. Polegają na zamrożeniu aktywów i zakazie wjazdu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Unijne sankcje w odpowiedzi na kryzys na Ukrainie*, <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/ukraine-crisis/> [dostęp: 8.07.2017 oraz 17.04.2018].

Podsumowując, sankcjami UE są objęte osoby fizyczne i prawne, których działania zagrażają suwerenności i niezależności terytorialnej Ukrainy, zwykle z Rosji, ale też z Krymu i ukraińskich regionów: donieckiego i ługańskiego. Lista osób fizycznych objętych sankcjami UE nadal ulega modyfikacjom i na przykład w grudniu 2017 roku obejmowała 160 osób, a liczba instytucji i organizacji to 40 podmiotów⁸.

⁸ Council of the European Union, *List of Persons and Entities under EU Restrictive Measures over the Territorial Integrity of Ukraine*, <http://www.consilium.europa.eu/media/21891/20170914-list-of-designated-persons-and-entities.pdf> [dostęp: 13.12.2017].

W marcu 2018 roku liczba osób objętych sankcjami zmniejszyła się do 150, a liczba innych podmiotów do 38.

4. SANKCJE INNYCH KRAJÓW WYSOKOROZWINIĘTYCH ZASTOSOWANE WOBEC ROSJI

4.1. STANY ZJEDNOCZONE

Stany Zjednoczone już 17 marca 2014 roku rozpoczęły stosowanie sankcji indywidualnych w relacjach z Rosją⁹. W pierwszej kolejności opublikowano listę 11 osób objętych sankcjami. Były to głównie osoby z administracji prezydenta Rosji (doradca prezydenta) i rządu rosyjskiego (przewodniczący Rady FR oraz premier i wicepremier Krymu). 20 marca 2014 roku lista osób zwiększyła się o 20 kolejnych osób z władz centralnych (rządu i parlamentu FR). W marcu zawieszono także współpracę z Rosją w zakresie walki z narkotykami.

W kwietniu 2014 roku wprowadzono sankcje gospodarcze – zawieszenie amerykańsko-rosyjskich projektów wojskowych, energetycznych, w tym energii atomowej, wprowadzono zakaz eksportu do Rosji produktów przeznaczenia wojskowego. Rozszerzono sankcje skierowane do kolejnych osób fizycznych reprezentujących ważne rosyjskie spółki z sektora naftowego i gazowego (łącznie 7 osób z przedsiębiorstw naftowych zlokalizowanych na Krymie oraz kilkunastu osób i 17 przedsiębiorstw rosyjskich z sektora bankowego i paliwowego).

W czerwcu 2014 roku sankcjami indywidualnymi objęto kolejnych 6 osób z władz ukraińskiego okręgu donieckiego i ługańskiego, popierających agresję Rosji na Ukrainę.

W lipcu 2014 roku wprowadzono nowe sankcje na banki rosyjskie i przedsiębiorstwa paliwowe. Zastosowano zamrożenie aktywów tych podmiotów w bankach amerykańskich. Jednocześnie objęto zakazem kredytowania przez amerykańskie banki firm rosyjskich na okres dłuższy niż 90 dni. Wprowadzono także licencjonowanie eksportu do Rosji takich towarów, jak wyposażenie dla wydobycia ropy naftowej z dna morskiego i w lodowcach Arktyki oraz budownictwa.

W sierpniu 2014 roku sankcjami objęto kilka rosyjskich banków, w tym największy rosyjski bank – Sberbank Rossii, oraz skrócono okres kredytowania wszystkich rosyjskich banków z 90 do 30 dni. Ponadto zablokowano dostęp do aktywów w UE dla 5 firm przemysłu obronnego.

⁹ A. KUBLIK, *USA rozszerzają sankcje na Rosję. Na czarnej liście spółki Gazpromu*, <http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,20632865,usa-rozszerzaja-sankcje-na-rosje-na-czarnej-liscie-spolki-gazpromu.html?disableRedirects=true> [dostęp: 18.02.2018].

We wrześniu 2014 roku do spisu podmiotów objętych sankcjami dopisano kolejne duże banki i w efekcie sankcjami objęto największe banki rosyjskie – Sberbank Rossii, Bank Moskwy, Gazprombank, Rossielchozbank, Bank BTB i Wniesztorgbank, którym skrócono okres dostępności kredytowania z 90 do 30 dni; zamrożono ulokowane w USA aktywa 5 kolejnych przedsiębiorstw rosyjskiego przemysłu obronnego; wprowadzono zakaz eksportu towarów, usług i technologii dla przemysłu wydobywczego w Rosji (głównie wydobywania ropy z dna morskiego i w Arktyce); wprowadzono zakaz kredytowania dla wielu przedsiębiorstw rosyjskiego przemysłu energetycznego.

Z kolei w grudniu 2014 roku wprowadzono zakaz eksportu towarów amerykańskich na Krym oraz zakaz importu z Krymu. Dodatkowo sankcjami objęto 17 osób fizycznych i 7 osób prawnych działających na Krymie oraz przywódców separatystów ukraińskich.

W marcu 2015 roku wspomniane sankcje zostały przedłużone na cały 2015 rok, a ponadto na listę podmiotów objętych sankcjami trafiły działające na Krymie: Euroazjatycki Związek Młodzieży i oddział jednego z rosyjskich banków, a także 14 osób – obywateli Rosji, Krymu i ukraińskiej separatystycznej republiki donieckiej i ługańskiej.

W kolejnych miesiącach 2015 roku rozszerzono zakres sankcji: w lipcu objęto sankcjami kolejne 11 osób fizycznych i 15 osób prawnych (głównie z Rosji), ale także z innych krajów, np. z Finlandii. Ograniczeniami objęto 35 podmiotów powiązanych z Wniesztorgbankiem i przedsiębiorstwem Rosneft; w sierpniu rząd USA zawiesił współpracę (kredytowanie i eksport wyposażenia) dla przedsiębiorstwa wydobywania ropy naftowej na Morzu Ochockim; w grudniu Ministerstwo Finansów USA objęło sankcjami kolejne 11 osób fizycznych i 109 przedsiębiorstw, głównie sektora finansowego, paliwowego i obronnego.

W efekcie zastosowanych restrykcji na koniec 2015 roku sankcjami USA objętych było 110 osób i 209 przedsiębiorstw z Rosji, Krymu i dwóch separatystycznych republik Ukrainy – donieckiej i ługańskiej.

Generalnie sankcje USA objęły zasadniczo te same podmioty co sankcje UE. Władze USA twierdziły, że sankcjami będą wywierać presję na Rosję, dopóki nie wypełni ona w pełni umów z Mińska o wstrzymaniu walk w Donbasie i przywróceniu kontroli Ukrainy nad jej terytoriami. Przyjęto więc stanowisko UE w kwestii przedłużenia obowiązujących sankcji na 2016 i 2017 rok¹⁰.

¹⁰ *Wsie sankcji Zapada protiv Rosii*, <http://tass.ru/mezhdunarodnaja-panorama/1055587/2> [dostęp: 8.10.2017].

4.2. KANADA

Kanada wprowadziła pierwsze sankcje wobec osób fizycznych i prawnych „zagrożających suwerenności i spójności terytorialnej Ukrainy” równocześnie z USA, tj. 17 marca 2014 roku. Skierowano je wobec 7 osób pełniących funkcje publiczne w Rosji i 3 osób ukraińskich. Sankcje te polegały na zamrożeniu aktywów i wprowadzeniu zakazu udzielania im wiz wjazdowych do Kanady.

Po tej dacie lista osób objętych sankcjami ulegała rozszerzeniu. 18 marca 2014 roku – o 11 rosyjskich i 6 ukraińskich działaczy politycznych, a 21 marca sankcjami objęto pracowników Banku Rosji i 14 rosyjskich polityków. 12 kwietnia do wykazu osób włączono przewodniczących komisji wyborczych Sewastopola i Krymu oraz przedsiębiorstwo branży paliwowej – Czornomornaftohaz, a następnie 21 kwietnia sankcje skierowano wobec 2 banków i 9 rosyjskich osób fizycznych ze świata polityki i biznesu.

W dniu 4 maja 2014 roku Kanada zastosowała kolejne sankcje wobec 16 rosyjskich przedsiębiorstw oraz banków, a 12 maja w stosunku do 12 osób (6 obywateli Rosji i 6 osób z południowo-wschodniej Ukrainy). W czerwcu tego roku wprowadzono sankcje najpierw wobec 11 obywateli Rosji i Ukrainy, a następnie w stosunku do dalszych ponad 20 osób i 10 przedsiębiorstw i banków. W kolejnych miesiącach 2014, 2015 i 2016 roku sankcje były utrzymywane i rozszerzane na kolejne osoby, instytucje i przedsiębiorstwa z Rosji, Krymu, Sewastopola i ukraińskich republik – donieckiej i ługańskiej. Na koniec 2016 roku kanadyjskimi sankcjami objętych zostało 176 osób fizycznych i 102 osoby prawne (instytucje i przedsiębiorstwa)¹¹.

Po 3 listopada 2017 roku Kanada wprowadziła kolejne sankcje wobec 30 obywateli rosyjskich odpowiedzialnych za tzw. sprawę Magnitskiego. Siergiej Magnitski, rosyjski prawnik, badał przestępstwa finansowe w Rosji, m.in. bezprawne przejmowanie własności inwestycji zagranicznych w Rosji. Zaaresztowany pod upozorowanym zarzutem przestępstw podatkowych w 2009 roku, zmarł w rosyjskim więzieniu na skutek pobicia. W grupie osób objętych sankcjami znaleźli się zarówno przedstawiciele struktur mafijnych, jak i urzędnicy rosyjskiego wymiaru sprawiedliwości i urzędów skarbowych¹².

Od czasu wprowadzenia pierwszych sankcji wobec Rosji, tj. od dnia 17 marca 2014 roku, Kanada rozszerzała listę osób i instytucji objętych sankcjami. Obecnie na liście osób fizycznych widnieje ponad 200 osób, a lista przedsiębiorstw i organizacji obejmuje ponad 100 podmiotów¹³.

¹¹ *Wsie sankcji Zapada protiv Rosii*, <http://tass.ru/mezhdunarodnaja-panorama/1055587/4> [dostęp: 8.10.2017].

¹² *Rosja potępiła sankcje Kanady na 30 jej obywateli*, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/rosja-potepila-sankcje-kanady-na-30-jej-obywateli/fvkp03b> [dostęp: 5.11.2017].

¹³ *Sankcii Kanady w odnoszenii Rossii. Dosie*, <http://tass.ru/info/4702366> [dostęp: 5.11.2017].

4.3. SZWAJCARIA

W konsekwencji negatywnej oceny postawy rządu Rosji w konflikcie na Ukrainie w dniu 19 marca 2014 roku Szwajcaria zerwała rozmowy z Rosją w kwestii negocjacji umów o strefie wolnego handlu (WTO). 26 marca tego samego roku Szwajcaria przerwała dostawy do Rosji produktów przeznaczenia wojskowego i odstąpiła od finansowania szkoleń rosyjskich wojskowych, a 2 kwietnia wprowadziła ograniczenia na prowadzenie rozliczeń pieniężnych na terytorium Szwajcarii dla 33 rosyjskich obywateli¹⁴.

W rezultacie od marca do sierpnia 2014 roku sankcjami Szwajcarii objęto 87 osób i 20 instytucji i przedsiębiorstw z branży lotniczej i finansowej. W porównaniu z UE, USA i Kanadą sankcje Szwajcarii są znacznie mniej rygorystyczne i objęły mniejszą liczbę osób.

4.4. SANKCJE INNYCH KRAJÓW WOBEC ROSJI PO AGRESJI NA UKRAINIE

Chociaż większość krajów negatywnie oceniła postawę Rosji w konflikcie na Ukrainie, to nie było jednoznacznego stanowiska co do stosowania sankcji gospodarczych wobec obywateli i firm Rosji, Krymu i republiki donieckiej i ługańskiej. Sankcje gospodarcze za agresję na Ukrainie w różnym zakresie zastosowała większość krajów UE, USA, Kanada, Szwajcaria, Australia i Japonia. Należy też jednak podkreślić niejednorodną postawę krajów UE wobec stosowania sankcji. W lipcu 2014 roku aż 9 krajów UE (Francja, Niemcy, Luksemburg, Austria, Bułgaria, Grecja, Cypr, Słowenia, Włochy) zachowywało wstrzemięźliwość w stosunku do sankcji wobec Rosji, pomimo zgody na ich wprowadzenie (wszystkie kraje UE głosowały za wprowadzeniem sankcji, gdyż decyzja ta musi być jednomyślna). Przedstawiciele niektórych krajów UE wypowiedali się przeciwko sankcjom: „sankcje niczego nie załatwiają” (premier Słowacji); „sankcje powinny być zmienione, gdyż nie powodują oczekiwanych efektów” (prezydent Czech); „sankcje to droga donikąd” (premier Grecji)¹⁵.

¹⁴ *Wsie sankcji Zapada protiv Rosii*, <http://tass.ru/mezdunarodnaja-panorama/1055587/5> [dostęp: 8.10.2017].

¹⁵ *Wsie sankcji Zapada protiv Rosii*, <http://tass.ru/mezdunarodnaja-panorama/1055587/7> [dostęp: 8.10.2017].

5. PODSUMOWANIE KATALOGU SANKCJI ZASTOSOWANYCH WOBEC AGRESORÓW UKRAINY

Sankcje za celową destabilizację Ukrainy oraz bezprawną aneksję Krymu wobec Rosji i separatystycznych ukraińskich republik: donieckiej i ługańskiej zastosowało kilka krajów świata. Sankcjami objęto osoby fizyczne, instytucje państwowe, organizacje społeczne oraz osoby prawne (głównie przedsiębiorstwa). Informacja o podmiotach objętych sankcjami (kompleksowa i wyczerpująca) jest dostępna także w materiałach informacyjnych rosyjskiej Agencji Informacyjnej TASS, co należy ocenić pozytywnie.

Sankcjami w grupie osób fizycznych objęto¹⁶: rosyjskich polityków i urzędników państwowych – 78 osób; rosyjskich biznesmenów – 16 osób; innych obywateli rosyjskich – 4 osoby, aktywnie popierających rosyjską agresję na Ukrainie (np. liderzy ruchu młodzieżowego, lider klubu motocyklowego „Nocne Wilki”); mieszkańców Krymu – 29 osób; obywateli innych krajów – 2 osoby (Szwecja i Finlandia); działaczy politycznych reprezentujących republikę doniecką i ługańską – 75 osób; byłego prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza, członków jego rodziny i osoby z jego bliskiego otoczenia – 20 osób; rosyjskie organizacje społeczne – 2 (Euroazjatycki Związek Młodzieży, klub motocyklowy „Nocne Wilki”); różne instytucje państwowe i organizacje społeczne republiki donieckiej i ługańskiej – 25, w tym same republiki: doniecka i ługańska, kilkanaście zbrojnych oddziałów wojskowych, związki przedsiębiorstw, stowarzyszenia i ruchy polityczne i społeczne, popierające rosyjską agresję na Ukrainie.

W grupie przedsiębiorstw (osób prawnych) objętych sankcjami USA, Kanady i UE w różnych okresach znalazło się ponad 350 rosyjskich i zagranicznych podmiotów. Każdy z krajów stosujących sankcje podejmował indywidualne decyzje wobec obejmowanych nimi podmiotów. Nie został stworzony jeden zsynchronizowany wykaz podmiotów objętych sankcjami, chociaż niektóre osoby fizyczne czy przedsiębiorstwa znalazły się na liście podmiotów sankcjonowanych nawet przez kilka krajów.

Wprowadzane wobec przedsiębiorstw sankcje miały różny charakter. Wśród nich da się wyróżnić dwa rodzaje sankcji: zamrożenie aktywów i zakaz prowadzenia operacji o różnym poziomie nasilenia; sankcje sektorowe (wobec sektora paliwowego, finansowego i zbrojeniowego), polegające na ograniczeniu w zakresie eksportu, reeksportu i importu, ograniczenie kredytowania.

¹⁶ *Wsie sankcji Zapada protiv Rosii*, <http://tass.ru/mezhdunarodnaja-panorama/1055587/8> [dostęp: 8.10.2017].

Najdłuższa lista osób prawnych objętych sankcjami powstała w USA – jest to 345 przedsiębiorstw. Spośród nich 232 są objęte tylko sankcjami sektorowymi, a 11 tylko ograniczeniami w handlu zagranicznym. 58 osób prawnych objętych sankcjami USA zostało zarejestrowanych poza granicami Rosji (9 na Cyprze, 5 w Szwajcarii, 3 w Holandii i w innych krajach). Patrząc na analizę rodzajową przedsiębiorstw objętych sankcjami, różnego rodzaju ograniczenia dotknęły 122 banki lub inne instytucje finansowe, 84 przedsiębiorstwa z sektora nowoczesnych technologii i przemysłu obronnego, 85 przedsiębiorstw przemysłu paliwowego i energetycznego, 21 przedsiębiorstw transportowych, 16 przedsiębiorstw budowlanych i 5 przedsiębiorstw produkujących wina na Krymie¹⁷.

Tabela 2. Ekonomiczne sankcje nałożone na Rosję

Sektor gospodarki	Wykaz sankcji
Sektor naftowy	Ograniczenia na współpracę z wybranymi przedsiębiorstwami z sektora naftowego i spółkami z nimi powiązanymi z innych sektorów gospodarki. Zakaz eksportu do Rosji technologii dla wydobycia i przetwórstwa ropy naftowej. Zamrożenie już istniejących i odmowa podpisywania nowych umów o współpracy w ramach nowych projektów.
Sektor gazowy	Ograniczenia na współpracę z wybranymi przedsiębiorstwami z sektora gazowego i spółkami z nimi powiązanymi z innych sektorów gospodarki. Zamrożenie już istniejących i odmowa podpisywania nowych umów o współpracy w ramach nowych projektów.
Sektor finansowy i bankowy	Zamrożenie aktywów finansowych rosyjskich osób fizycznych i prawnych. Odłączenie struktur bankowych Rosji od międzynarodowych systemów płatniczych. Ograniczenia na lokowanie środków finansowych w zagranicznych bankach. Ograniczenia dostępu do kredytów bankowych podmiotów rosyjskich. Ograniczenie możliwości prowadzenia działalności za granicą dla podmiotów rosyjskich.
Sektor obronny	Zakaz prowadzenia z Rosją operacji w zakresie eksportu i importu broni. Zakaz eksportu do Rosji produktów podwójnego zastosowania, a także dowolnych technologii, które mogą być wykorzystane w celach obronnych.
Inne	Sankcje wobec konkretnych osób, instytucji i organizacji Federacji Rosyjskiej Zakaz finansowania projektów inwestycyjnych, dostaw materiałów i wyposażenia dla obiektów infrastruktury, transportu, i sektora energetycznego podmiotów rosyjskich, Krymu i Sewastopola.

Źródło: I.W. ŁOGINOWA, B.A. TITARIENKO, *Ekonomiczeskije sankcji protiv Rossii*, „Aktualnyje Woprosy Ekonomiceskich Nauk” 2015, nr 47, s. 41-42.

¹⁷ Tamże.

Jakkolwiek prezydent Rosji W. Putin w mediach wyrażał brak obaw o znaczący wpływ sankcji ekonomicznych na gospodarkę rosyjską, to specjaliści wskazywali na wiele zagrożeń dla rosyjskiego wzrostu gospodarczego po zastosowaniu sankcji. Skutki sankcji odnotowała zarówno gospodarka rosyjska, jak i gospodarki innych krajów świata (zarówno wymierzających sankcje, jak i neutralnych w tym zakresie). Coraz częściej w publikacjach rosyjskich autorów pojawiają się nadzieje, że sankcje wobec Rosji zostaną anulowane¹⁸.

Jednakże w marcu 2018 roku pojawiły się kolejne sankcje wobec Rosji, w konsekwencji zamachu na życie rosyjskiego pracownika służb specjalnych Siergieja Skripała i jego córki. Skripał był oficerem rosyjskiego wywiadu, który współpracował z Brytyjczykami i od wielu lat mieszkał w Wielkiej Brytanii. Według brytyjskiej premier Teresy May to rosyjskie służby specjalne stoją za próbą otrucia Skripała i jego córki. Do zamachu użyto produkowanej w ZSRR/Rosji broni chemicznej o nazwie „nowiczok”. Wiele krajów potępiło takie działania i wobec Rosji podjęło jako pierwsze sankcje dyplomatyczne (zawieszenie kontaktów z Rosją oraz wydalanie z różnych krajów rosyjskich dyplomatów). Jako pierwsza usunęła 23 dyplomatów rosyjskich Wielka Brytania, 13 – Ukraina, po 4 – Polska, Niemcy i Francja, po 3 – Litwa i Czechy, po 2 – Włochy, Hiszpania, Albania, Australia i Holandia. Po jednym dyplomacie usunęły kraje skandynawskie, Łotwa, Estonia, Węgry, Rumunia, Macedonia i Serbia¹⁹. Kolejne sankcje najprawdopodobniej będą uruchamiane w przyszłości.

6. SKUTKI SANKCJI GOSPODARCZYCH

Skutki sankcji gospodarczych nałożonych na Rosję po 2014 roku należy postrzegać z dwóch punktów widzenia – jako²⁰: skutki zagranicznych sankcji dla gospodarki Rosji; skutki rosyjskiego embarga dla gospodarek krajów stosujących sankcje.

Podobnie sankcje zastosowane przez Rosję wobec krajów zachodnich mają także działanie dwukierunkowe – wpływają negatywnie zarówno na gospodarki krajów stosujących, jak i przyjmujących sankcje.

¹⁸ A.N. BARKOWSKIJ, S.S. AŁABJAN, *Posledstwija zapadnych sankcji i otwietnych sankcji RF*, „Ros-sijskij Wniesznieekonomiczeskij Wiestnik” 2015, nr 9, s. 3-7.

¹⁹ *Kolejne państwa uderzają w Rosję*, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/atak-na-skripala-kolejne-panstwa-wydalaja-rosyjskich-dyplomatow,825158.html>, [dostęp: 19.04.2018].

²⁰ I.W. ŁOGINOWA, B.A. TITARIENKO, *Ekonomiczeskije sankcji protiv Rossii*, „Aktualnyje Voprosy Ekonomiceskich Nauk” 2015, nr 47, s. 41-42.

Tabela 3. Tabela 3. Skutki sankcji gospodarczych dla Rosji i krajów zachodnich

Rodzaje sankcji	Skutki dla Rosji	Skutki dla krajów zachodnich
Sankcje przeciwko Rosji		
Ograniczenie dla podmiotów rosyjskich dostępu do kredytów zagranicznych	Kryzys w systemie bankowym, pogorszenie jego płynności, obniżenie możliwości inwestycyjnych gospodarki. Bank centralny i Fundusz Rezerwowy FR wyłożyły znaczne środki finansowe na rzecz poprawy płynności sektora bankowego.	Pogorszenie poziomu rentowności systemów bankowych. Rozszerzenie rozliczeń w rublu rosyjskim.
Zakaz sprzedaży wyposażenia dla przemysłu wydobywczego ropy naftowej i gazu ziemnego	Ograniczenie wydobycia ropy i gazu.	Wzrost ceny ropy naftowej i gazu, wydobywanych w Rosji.
Zakaz eksportu i importu technologii	Wzrost eksportu rosyjskiej technologii do krajów Azji, Afryki i Ameryki Południowej.	Ryzyko znacznych strat ekonomicznych w efekcie tego zakazu (szacuje się na ponad 120 mld USD rocznie).
Sankcje nałożone przez Rosję		
Zakaz wwozu mięsa	Rozwój rosyjskiej produkcji i przetwórstwa mięsnego. Wzrost dostaw mięsa z Brazylii i Argentyny.	Straty dla Danii to 8,9%, dla USA – 7% eksportu ogółem. Spadek liczby miejsc pracy w rolnictwie i przemyśle przetwórczym, upadłości w rolnictwie, wzrost napięcia społecznego.
Zakaz wwozu ryb do Rosji	Rozwój rosyjskiej produkcji i przetwórstwa ryb, poprawa jego logistyki, zmiana organizacji handlu rybami, utworzenie giełdy rybnej. Wzrost dostaw ryb z Brazylii i Argentyny.	Straty Norwegii to zmniejszenie o 70% eksportu ogółem, likwidacja wielu miejsc pracy, upadłości firm i wzrost napięcia społecznego.
Zakaz wwozu produktów mlecznych do Rosji	Rozwój produkcji i przetwórstwa mlecznego. Tylko w okresie 2014-2015 udział wyrobów mlecznych produkcji krajowej wzrósł z 60% do 90%. Rozwój rosyjskiej produkcji nowych produktów mlecznych.	Straty UE szacowane są w sposób następujący – spadek o 16% eksportu produktów mlecznych ogółem, w tym 30% masła oraz 63% eksportu serów i twarogu. Skutki ekonomiczne to likwidacja wielu miejsc pracy, upadłości firm i wzrost napięcia społecznego.
Zakaz wwozu owoców i warzyw do Rosji	Istnieje realna możliwość pełnej kompensacji strat przez poprawę logistyki dostaw. Wzrost dostaw z Maroka i krajów Ameryki Południowej.	Zmniejszenie eksportu w przybliżeniu o 30%. Skutki ekonomiczne to dla eksporterów likwidacja wielu miejsc pracy, upadłości firm i wzrost napięcia społecznego.

Źródło: I.W. ŁOGINOWA, B.A. TITARIENKO, *Ekonomiczeskije sankcije protiv Rossii*, s. 41-42.

Po trzech latach od wprowadzenia sankcji dane statystyczne pokazywały pogorszenie sytuacji gospodarczej w Rosji. Spadek tempa wzrostu PKB od 2014 do 2017 roku szacuje się na 8,4%. W wyniku spadku cen ropy naftowej na światowym rynku wpływy do budżetu państwa zmniejszyły się o około 400 mld USD. Łącznie na skutek sankcji gospodarczych nałożonych na Rosję straty wyniosły prawie 170 mld USD²¹.

Wprowadzone sankcje skutkowały także pogorszeniem warunków rozwoju gospodarczego dla krajów stosujących sankcje. Według danych austriackiego Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową sankcje nałożone na Rosję tylko do 2016 roku łącznie kosztowały UE prawie 18 mld euro oraz utratę 400 tys. miejsc pracy. Największe straty gospodarcze na wprowadzeniu sankcji wobec Rosji odniosła gospodarka niemiecka (ponad 6 mld euro oraz 97 tys. miejsc pracy). Austria straciła około 550 mln euro i 7 tys. miejsc pracy, a austriacki eksport do Rosji obniżył się prawie o 40%. Polska na ochłodzeniu stosunków gospodarczych z Rosją straciła 1,4 mld euro i znalazła się na drugim miejscu listy krajów UE najbardziej pokrzywdzonych sankcjami zastosowanymi wobec Rosji²².

7. PODSTAWOWE PARAMETRY GOSPODARKI ROSYJSKIEJ W OKRESIE 2014-2018

Z danych makroekonomicznych wynika więc, że lata 2014-2018 to m.in. na skutek zastosowania sankcji trudny okres w rozwoju rosyjskiej gospodarki. Jednakże wyselekcjonowanie wpływu wyłącznie sankcji Zachodu na gospodarkę rosyjską napotyka na wiele trudności ze względu na fakt, że w tym okresie negatywnie oddziaływało na rozwój gospodarki rosyjskiej nie tylko wprowadzenie na szeroką skalę sankcji gospodarczych, lecz także spadek cen ropy naftowej. Jakkolwiek spadek cen ropy naftowej nie miał bezpośredniego związku z wprowadzonymi sankcjami, to był czynnikiem negatywnego wpływu na gospodarkę rosyjską. Łącznie te dwie okoliczności spowodowały efekt synergii i miały silny wpływ na niekorzystne tendencje rozwojowe w rosyjskiej gospodarce w tym okresie. Można też uznać, że wśród przyczyn problemów rosyjskiej gospodarki tego okresu należy wskazać decyzje polityczne Rosji w kontekście Ukrainy i Krymu. Jednakże począwszy od połowy 2017 roku w gospodarce rosyjskiej dostrzegalne są coraz wyraźniejsze

²¹ M. NOWICKI, *Sankcje niszczą Rosję. UE traci 17,6 mld euro*, <http://niezalezna.pl/91764-sankcje-niszczą-rosję-ue-traci-176-mld-euro> [dostęp: 5.01.2017].

²² Tamże.

sygnały wychodzenia z kryzysu wywołanego sankcjami. Początek 2018 roku przyniósł kolejny korzystny impuls wzrostowy, jakim jest wzrost cen ropy naftowej, wiodącego towaru eksportowego Rosji.

W związku z niemożnością oddzielenia wpływu poszczególnych czynników rozwojowych gospodarki rosyjskiej, poniżej została zaprezentowana sytuacja Rosji w kontekście tych dwu determinantów rozwoju – sankcji i spadku cen ropy naftowej.

7.1. SPADEK CEN ROPY NAFTOWEJ

Wprowadzenie sankcji ekonomicznych dla Rosji wystąpiło jednocześnie ze znacznym spadkiem cen ropy naftowej na rynkach światowych. Cena ropy naftowej obniżała się od połowy 2014 roku. O ile na początku 2014 roku ropa kosztowała prawie 120 USD za baryłkę, to w połowie roku wynosiła już tylko około 50 USD za baryłkę, na początku 2016 roku kosztowała zaledwie około 30 USD i potem wzrosła do około 60 USD za baryłkę w październiku 2017 roku. Od początku 2018 cena ropy naftowej nadal wzrasta, aczkolwiek jest nadal o połowę niższa niż w rekordowym roku 2008, gdy ropa naftowa Brent kosztowała na rynkach międzynarodowych prawie 140 USD za baryłkę.

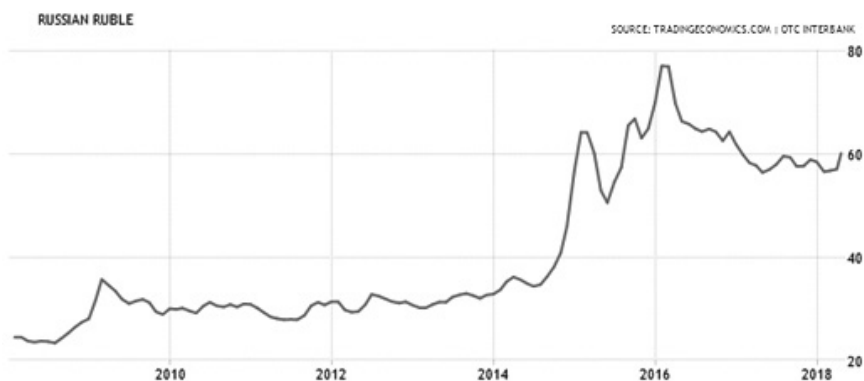
Źródło: Portal Trading Economics, <https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/historical.png?s=C01&v=20180418170000&d1=20080101&d2=20181231> [dostęp: 18.04.2018].

Rysunek 1. Cena ropy naftowej Brent w okresie 2012-2018 (w USD za baryłkę)

7.2. ZMIANA KURSU WALUTOWEGO RUBLA DO DOLARA AMERYKAŃSKIEGO I INNYCH WALUT

W następstwie spadku cen ropy naftowej i osłabienia pozycji handlowej Rosji na rynkach światowych w okresie 2014-2017 dokonała się silna deprecjacja rubla

(spadek wartości rubla w stosunku do walut zagranicznych). Od początku 2014 roku do początku 2015 roku cena dolara amerykańskiego wzrosła z 34 do 65 rubli, a w niektórych okresach 2016 roku płacono nawet ponad 75 rubli za 1 USD²³. W 2017 roku cena dolara nieco się obniżyła i oscylowała wokół 60 rubli za dolara amerykańskiego. W 2018 roku kurs walutowy rosyjskiego rubla do walut zagranicznych utrzymuje się na poziomie z 2017 roku.

Źródło: Portal Trading Economics, <https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/historical.png?s=USD-RUB&v=20180418114000&d1=20080101&d2=20181231> [dostęp: 18.04.2018].

Rysunek 2. Kurs walutowy rubla do dolara amerykańskiego w okresie 2008-2018

W następstwie deprecjacji rubla po 2014 roku wystąpiło wiele negatywnych skutków dla gospodarki – spadek wielkości realnego PKB i tempa jego wzrostu, spadek obrotów handlowych z zagranicą (zarówno po stronie eksportu, jak i importu), wzrost cen dóbr importowanych, pogorszenie warunków rosyjskiego eksportu, wzrost stóp procentowych i inflacji, spadek rezerw dewizowych itd.

Należy też odnotować silną zależność stanu gospodarki rosyjskiej od poziomu cen i wielkości sprzedaży surowców energetycznych, głównie ropy naftowej na rynkach międzynarodowych. Spadek cen ropy naftowej na rynkach międzynarodowych spowodował konieczność wzrostu wydobycia ropy naftowej w Rosji, żeby zrekompensować wielkość dochodów budżetowych i uniknąć skonsumowania w całości rosyjskich rezerw walutowych.

W grudniu 2017 roku Rosja, z wydobyciem 10,5 mln baryłek dziennie, znajdowała się na pierwszym miejscu producentów ropy naftowej na świecie, po USA,

²³ A.I. BUGATOWA, N.R. ABELGUZIN, *Wlisanie sankcji na ekonomikę Rosji*, „Aktualne Problemy Ekonomiki i Prawa” 2015, nr 3, s. 26-37.

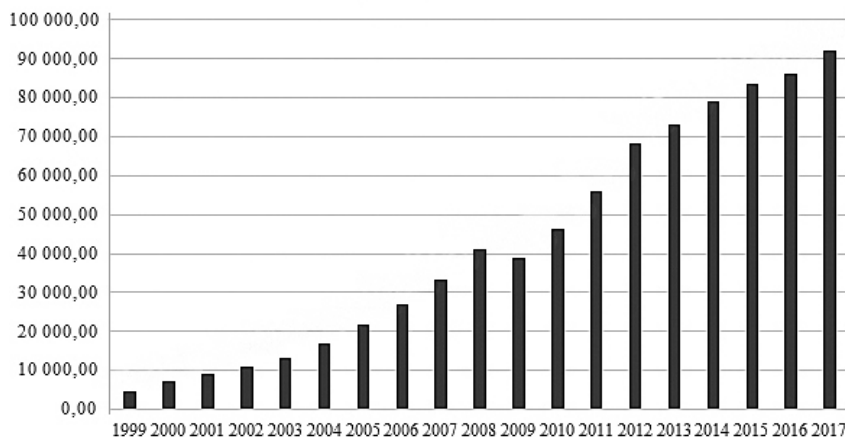
Arabii Saudyjskiej, Kanadzie, Iranie, Chinach i Zjednoczonych Emiratach Arabskich, które wydobywały mniej niż 30% rosyjskiego wydobycia.

Można sformułować tezę, że gospodarka rosyjska w ostatnich latach wykazuje silne oznaki „choroby holenderskiej”, tzn. przekleństwa zasobów, tj. wysokiego uzależnienia od wydobycia i sprzedaży surowców naturalnych. Badania naukowe potwierdzają silny negatywny wpływ zasobów naturalnych gospodarki na tempo i kierunki rozwoju gospodarczego, szczególnie w krajach o niskim poziomie demokracji i niskim poziomie rozwoju²⁴. Fakt występowania obecnie w Rosji „choroby holenderskiej” (*dutch disease*) potwierdzają najnowsze dane makroekonomiczne. Spadek ceny ropy naftowej w połowie 2014 roku, utrzymujący się do chwili obecnej, przełożył się na ograniczenie dochodów budżetu państwa, spadek rezerw dewizowych i wiele innych negatywnych skutków dla gospodarki i społeczeństwa.

7.3. WIELKOŚĆ PKB I TEMPO WZROSTU GOSPODARCZEGO

Produkt Krajowy Brutto Rosji w wyrażeniu nominalnym w całym analizowanym okresie generalnie wzrastał. Zauważamy jedynie spadek PKB w roku 2009 jako skutek globalnego kryzysu finansowego.

Produkt Krajowy Brutto Rosji w latach 1999-2017
(miliardy rubli)

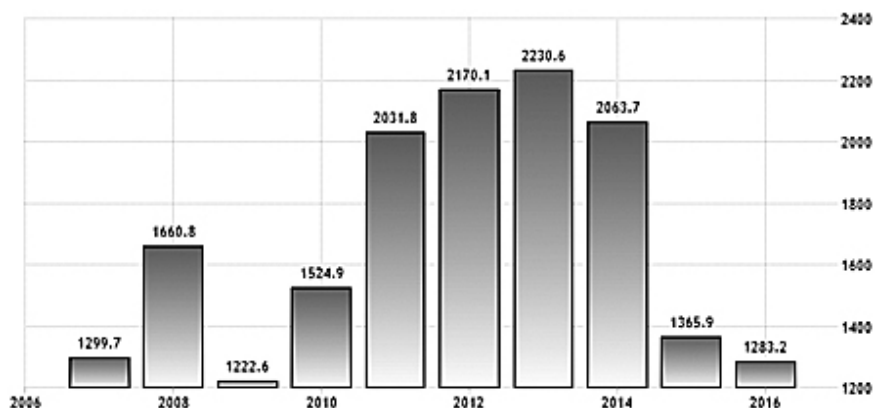

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Rosstat [dostęp 20.04.2018].

Rysunek 3. Produkt Krajowy Brutto Rosji w wyrażeniu nominalnym w okresie 1999-2017

²⁴ N. OOMES, K. KALCHEVA, *Diagnosing Dutch Disease: Does Russia Have The Symptoms?*, “IMF Working Paper” WP/07/102, 2007, pp. 1-34.

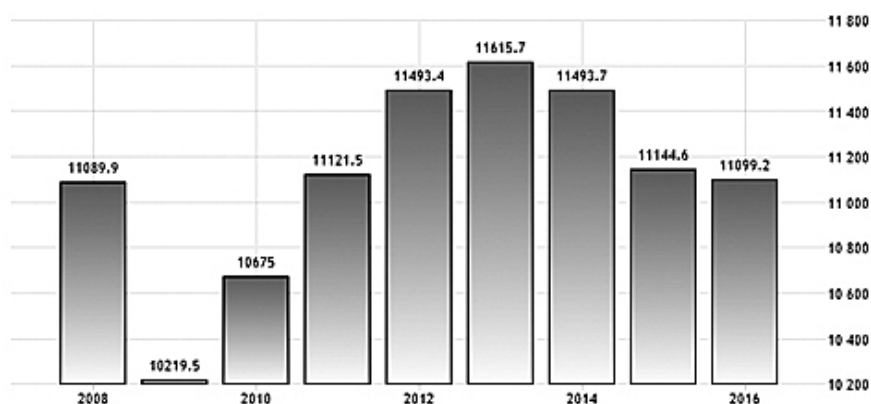
Analiza bezwzględnych wielkości rosyjskiego PKB w przeliczeniu na dolary amerykańskie jest zaskakująco odmienna. Według danych Portalu Trading Economics, analizując PKB Rosji w wyrażeniu bezwzględnym w USD w latach 2008-2018, zauważamy istotny spadek po 2014 roku (w wyniku spadku cen ropy naftowej i deprecjacji rubla). W porównaniu z dobrym 2013 rokiem PKB Rosji w przeliczeniu na USD zmniejszył się prawie o połowę w 2016 roku.

Źródło: Portal Trading Economics, <https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/russia-gdp.png?s=w-gdpruss&v=201707092232v&lang=all> [dostęp: 4.04.2018].

Rysunek 4. PKB Rosji w wyrażeniu bezwzględnym w latach 2007-2016 (w mld USD)

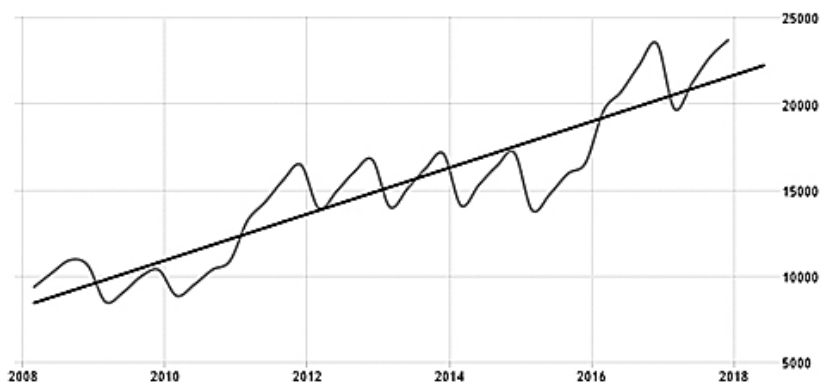
Wielkość PKB *per capita*, wzrastająca od 2009 (10 219 USD) do 2013 roku (11 615 USD), począwszy od 2014 roku, zaczęła się obniżać. Tendencja ta utrzymała się do 2017 roku.

Źródło: Portal Trading Economics, <https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/russia-gdp-per-capita.png?s=rusnygdppcapkd&v=201707101728v&lang=all> [dostęp: 18.04.2018].

Rysunek 5. PKB Rosji *per capita* (rocznie, w USD)

Jednakże analiza wielkości PKB Rosji w cenach stałych jest już bardziej optymistyczna. Obserwujemy wprawdzie stagnację PKB w cenach stałych po 2014 roku, ale już pod koniec 2015 roku oraz w kolejnych latach odnotowujemy intensywny wzrost PKB w cenach stałych.

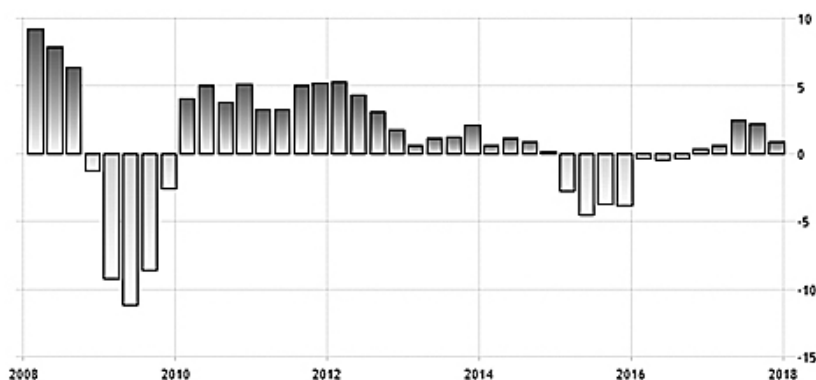

Źródło: Portal Trading Economics, <https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/russia-gdp-constant-prices.png?s=russiagdpcnpr&v=201804100836v&lang=all&d1=20080101&d2=20181231&trend=2> [dostęp: 18.04.2018].

Rysunek 6. PKB Rosji w cenach stałych (wielkości kwartalne, w mld rubli)

Jeśli natomiast poddamy analizie tempo wzrostu PKB według danych kwartalnych udostępnianych przez Portal Trading Economics, to w okresie 2008-2018 odnotujemy zarówno spadek, jak i wzrost PKB. Przed rokiem 2008 tempo wzrostu PKB osiągało poziom prawie 10% rocznie, ale kryzys rozpoczęty w 2008 roku spowodował spadek PKB, w 2009 i 2010 roku ponad 10% w stosunku rocznym. W okresie 2011-2012 odnotowano 5-procentowy wzrost PKB, ale już w 2013 roku PKB zaczyna się obniżać. W końcu 2014 roku odnotowano już spadek PKB w stosunku do roku ubiegłego. O ile w 2014 roku tempo wzrostu PKB w stosunku do roku poprzedniego wynosiło 2%, to w 2015 odnotowano stagnację PKB (0% zmiany), a w 2016 roku odnotowano spadek o prawie 4,5%. Dopiero od początku 2017 roku zauważamy dodatnie tempo wzrostu PKB, które ma tendencję spadkową na początku 2018 roku.

Zastosowane wobec Rosji sankcje gospodarcze, spadek cen ropy naftowej i zmniejszenie tempa wzrostu PKB po 2014 roku spowodowały spadek wielkości rezerw walutowych Rosji i spadek kursu rubla w stosunku do dolara amerykańskiego, o czym wspomniano wcześniej.

Źródło: Portal Trading Economics, <https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/russia-gdp-growth-annual.png?s=rudpryooy&v=201804021330v&lang=all&d1=20080101&d2=20181231&type=column> [dostęp: 18.04.2018].

Rysunek 7. Tempo zmian PKB Rosji w latach 2008-2018 (rok do roku, w %)

7.4. SPADEK WIELKOŚCI REZERW WALUTOWYCH

W latach 2014-2018 zmniejszyły się istotnie poziom rezerw dewizowych. O ile w 2014 roku rezerwy walutowe Rosji wynosiły prawie 500 mld USD i utrzymywały się na tym poziomie od 2011 roku, to w połowie 2015 roku obniżyły się do około 360 mld USD. Od początku 2016 roku rezerwy walutowe Rosji zaczęły rosnąć i na początku 2018 roku osiągnęły poziom około 420 mld USD.

Źródło: Portal Trading Economics, <https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/russia-foreign-exchange-reserves.png?s=russiaforexcres&v=201804061310v&lang=all&d1=20080101&d2=20181231> [dostęp: 18.04.2018].

Rysunek 8. Wielkość rezerw walutowych Rosji w okresie 2008-2018 (w mln USD)

7.5. OBROTY W HANDLU ZAGRANICZNYM

Sankcje przełożyły się na spadek obrotów w rosyjskim handlu zagranicznym – zarówno po stronie eksportu, jak i importu. W porównaniu z 2013 rokiem obroty w handlu zagranicznym Rosji w 2014 roku zmniejszyły się ogółem o 5,7% i wyniosły 794 mld USD. Największy spadek odnotowały obroty handlowe z Wielką Brytanią (spadek o 19,6%), Francją (spadek o 16,7%), Polską (spadek o 15,8%) i Finlandią (spadek o 14,4%)²⁵.

W kolejnych latach obroty handlowe Rosji z zagranicą nadal się obniżały. W 2015 roku wyniosły 534 mld USD (z czego eksport 341, a import 193 mld USD). W 2016 roku nastąpił dalszy spadek obrotów w handlu zagranicznym Rosji – eksport wyniósł 281,8 mld USD, a import 191,5 mld USD.

Tabela 4. Rosyjski eksport i import w latach 2013-2016

Wyszczególnienie	Eksport	Import	Obroty ogółem
2013	523,3 mld USD	341,3 mld USD	864,6 mld USD
2013 (w stosunku do roku ubiegłego)	99,2%	101,7%	100,2%
2014	497,7 mld USD	308,0 mld USD	805,7 mld USD
2014 (w stosunku do roku ubiegłego)	95,1%	90,2%	93,2%
2015	341,4 mld USD	193,0 mld USD	534,4 mld USD
2015 (w stosunku do roku ubiegłego)	68,7%	62,7%	66,3%
2016	281,8 mld USD	191,5 mld USD	473,3 mld USD
2016 (w stosunku do roku ubiegłego)	82,6%	99,3%	88,6%

Źródło: „Biuletten Bankowskiej Statystyki” 2014, nr 12(271), s. 37; 2016, nr 10(293), s. 37.

Wyraźnie widoczne jest więc załamanie w handlu zagranicznym Rosji po wprowadzeniu sankcji w 2014 roku. Obroty handlowe w 2016 roku w odniesieniu do 2013 roku obniżyły się prawie o połowę, przy utrzymaniu malejącego, ale dodatniego salda bilansu handlowego.

Na skutek deprecjacji rubla wystąpił wzrost cen dóbr importowanych i w efekcie doszło do zmniejszenia importu do Rosji. Import mebli, bawełny, lekarstw, obuwia i samochodów osobowych w I połowie 2015 roku zmniejszył się prawie o połowę w porównaniu z analogicznym okresem w 2014 roku. Import samochodów ciężarowych w analogicznym okresie wyniósł zaledwie 20% wielkości importu z I połowy 2014 roku²⁶.

²⁵ A.I. BUGATOWA, N.R. ABELGUZIN, *Wlijaniye sankcji na ekonomiku Rossii*, s. 29.

²⁶ R.M. NURIEJEW, P.K. PIETRAKOW, *Riadowej potrebitiel: wriemija ekonomiceskich sankcji protiv Rossii*, “Journal of Economic Regulation” 6(2015), No. 3, pp. 39-60.

7.6. WZROST STÓP PROCENTOWYCH

Bank centralny w trudnych sytuacjach gospodarczych oddziałuje zmianą (wzrostem) podstawowych stóp procentowych. Przedstawiona na Wykresie 9 zmiana stóp procentowych banku centralnego w okresie 15 lat (2004-2018) pokazuje dwa trudne momenty w rosyjskiej gospodarce: światowy kryzys gospodarczy po 2008 roku; wprowadzenie sankcji gospodarczych i spadek cen ropy naftowej, począwszy od 2014 roku.

Jednym ze skutków wprowadzonych sankcji w stosunku do Rosji był wzrost stóp procentowych banku centralnego. Stopa procentowa na przełomie 2014 i 2015 roku została podniesiona z poziomu 5,5% do 17%. W pierwszej połowie 2015 roku stopa procentowa była powoli obniżana, najpierw do 11%, a następnie ustabilizowała się na tym poziomie do połowy 2016 roku. Po tym czasie zaczęła się obniżać, by osiągnąć poziom około 8,5% w połowie 2017 roku. W grudniu 2017 roku obniżono ją do 7,75%, w lutym 2018 – do 7,5%, a w marcu – do 7,25%

Źródło: Portal Trading Economics, <https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/russia-interest-rate.png?s=rrefrate&v=201803231048v&lang=all&d1=19180101&d2=20181231> [dostęp: 21.04.2018].

Rysunek 9. Stopa procentowa Centralnego Banku Rosji w okresie 2004-2018 (w %)

Jedną z przyczyn wzrostu stopy procentowej był fakt, że wprowadzono sankcje polegające na ograniczeniu finansowania wiodących rosyjskich przedsiębiorstw i banków na międzynarodowym rynku finansowym. Ograniczony został także dostęp do źródeł finansowania rosyjskich eksporterów i importerów na rynkach międzynarodowych. Spowodowało to spadek podaży pieniądza w rosyjskiej gospodarce i wymusiło wzrost stóp procentowych Centralnego Banku Rosji. Wzrost stóp procentowych i spadek podaży pieniądza w rosyjskiej gospodarce skutkowały spowolnieniem tempa wzrostu gospodarczego Rosji oraz pogorszeniem warunków życia ludności.

7.7. WZROST POZIOMU INFLACJI ORAZ WZROST CEN

W rezultacie sankcji gospodarczych odnotowano wzrost inflacji, mierzonej zarówno wskaźnikiem inflacji bazowej, cen dóbr konsumpcyjnych, jak i cen regulowanych. W 2014 roku – tj. roku wprowadzenia sankcji – stopa inflacji wzrosła z 5-6% do 12%, w 2015 roku z 12% do ponad 17% w I połowie roku, ale w II połowie tempo wzrostu inflacji obniżyło się i ostatecznie inflacja bazowa na koniec 2015 roku wyniosła 12%. W 2016 roku stopa inflacji zaczęła się obniżać do poziomu około 5% w końcowej części roku. W 2017 roku stopa inflacji nadal się obniżała, by pod koniec roku przyjąć wielkości ujemne (dezinflacja)²⁷.

Źródło: Portal Trading Economics, <https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/russia-core-inflation-rate.png?s=russiacorinfrat&v=201804061313v&lang=all&d1=20080101&d2=20181231&type=area> [dostęp: 21.04.2018].

Rysunek 10. Inflacja bazowa w Rosji w okresie 2008-2018

Największy wzrost cen w okresie 2014-2016 odnotowano w grupie cen dóbr konsumpcyjnych – wzrost niektórych cen przekroczył nawet wskaźnik 25%.

Od początku 2016 roku odnotowano spadek inflacji. Można więc powiedzieć, że gospodarka rosyjska w efekcie wprowadzenia sankcji doświadczyła pewnego szoku cenowego i wzrostu inflacji, ale w krótkim czasie antycypowała ten szok i w 2017 roku inflacja ustabilizowała się na poziomie 2-3% rocznie. Na początku 2018 roku zjawisko inflacji na rynku żywności w Rosji nie występuje.

²⁷ *Godowej Otcziet Banka Rossii za god 2016*, Moskwa 2017, s. 18-26.

Źródło: Portal Trading Economics, <https://d3fy651gv2fhd3.cloudfront.net/charts/russia-food-inflation.png?s=russiafooinf&v=201804061317v&lang=all&d1=20080101&d2=20181231> [dostęp: 4.12.2017].

Rysunek 11. Wzrost cen żywności w Rosji (miesiąc do miesiąca) w okresie 2012-2018 (w %)

7.8. WZROST OPROCENTOWANIA KREDYTÓW BANKOWYCH

Kolejną konsekwencją sankcji gospodarczych wobec Rosji było zmniejszenie skali kredytowania gospodarki i ludności oraz wzrost oprocentowania kredytów. Ograniczenie kredytowania rosyjskich przedsiębiorstw i banków na rynku międzynarodowym (UE, USA, Kanady i Szwajcarii) spowodowało spadek podaży pieniądza na rosyjskim rynku pieniężnym i zmusiło Centralny Bank Rosji do podniesienia stóp procentowych. Centralny Bank Rosji już w 2014 roku podwyższył podstawową stopę procentową z 5,5% do 17%. Zwiększyło to napięcia na rynku pieniężnym Rosji i doprowadziło do spadku kredytowania i zmniejszenia tempa wzrostu PKB.

Wzrost oprocentowania kredytów uderzył w konsumentów na trzy sposoby²⁸: wystąpiła niewypłacalność wielu przedsiębiorstw z powodu wzrostu kosztów kredytów i w efekcie wzrost bezrobocia; nastąpiło podrożenie kredytów konsumenckich oraz hipotecznych; osłabienie rubla doprowadziło do wzrostu cen dóbr importowanych i spadku ich spożycia, także z powodu zmniejszenia skali importu wielu dóbr zagranicznych.

Wzrost stóp procentowych spowodował niewypłacalność wielu kredytobiorców i opóźnienia w spłacie kredytów. Przeterminowane kredyty w bankach wzrosły w okresie 2014-2015 roku prawie dwukrotnie (z 861,3 na początku 2014 roku do 1634,2 mld rubli w grudniu 2015 roku). Wpłynęło to na pogorszenie stabilności systemu bankowego Rosji²⁹.

²⁸ R.M. NURIEJEW, P.K. PIETRAKOW, *Riadowej potrebitiel*, s. 39-60.

²⁹ R.M. NURIEJEW, P.K. PIETRAKOW, *Ekonomiceszkije sankciji protiv Rossii*, s. 14-31.

7.9. ZMIANY POZIOMU I JAKOŚCI KONSUMPCJI

Wprowadzenie sankcji gospodarczych oraz wzrost kursu walutowego spowodowały w 2014 roku znaczny spadek importu mięsa i ryb (średnio o 30%), samej wieprzowiny aż o 50%, serów o 20%, natomiast mąki, zboża i produktów zbożowych aż o 40%. Tendencja spadkowa w zakresie importu nasiliła się jeszcze bardziej w 2015 roku (w stosunku do 2014 roku). W największym stopniu obniżył się import produktów mlecznych, drobiu i mięsa. W rezultacie zmniejszyła się konsumpcja wysoko przetworzonych produktów pochodzenia zagranicznego, natomiast zwiększył się popyt i konsumpcja produktów żywnościowych produkcji rosyjskiej³⁰. Wzrosło – zdaniem rosyjskich specjalistów – spożycie produktów w większym stopniu ekologicznych³¹.

7.10. ZMIANY POZIOMU I STRUKTURY ZUŻYCIA DÓBR PRZEMYSŁOWYCH

W następstwie zastosowania sankcji gospodarczych na Rosję w gospodarce odnotowano różne nietypowe zjawiska, a jednym z nich był Paradoks Giffena na rynku dóbr elektronicznych w końcu 2014 roku. W grupie produktów firmy Apple, pomimo znacznego wzrostu ich cen, odnotowano – co jest paradoksem – wzrost popytu i sprzedaży. W porównaniu z 2013 rokiem w listopadzie 2014 roku ceny były wyższe o 25%, a w grudniu o 35%. Jednocześnie popyt na elektronikę firmy Apple wzrósł o 80% w stosunku do 2013 roku. Można to interpretować następująco: konsumenci traktowali elektronikę firmy Apple jako produkt pierwszej potrzeby i z obawy przed jej brakiem lub jeszcze wyższym wzrostem cen generowali coraz większy popyt.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, gospodarka rosyjska po 2014 roku doznała silnego wstrząsu, negatywnie wpływającego na jej rozwój. Wstrząs ten wywołały trzy czynniki: sankcje gospodarcze zastosowane wobec Rosji; spadek ceny ropy naftowej; nieefektywna polityka gospodarcza prowadzona przez władze Rosji w tym okresie.

³⁰ A.H. TEMROKOWA, *Importozamieszczenie w sówriemiennych usłowijach prieodolenija ekonomicznych sankcji*, „Naucznyje Izwiestia” 2017, nr 7, s. 42-46.

³¹ R.M. NURIEJEW, P.K. PIETRAKOW, *Ekonomiczeskije sankcji protiv Rossii*, s. 14-31.

Na skutek sankcji gospodarczych krajów zachodnich, skierowanych na Rosję, oraz skumulowanego wpływu niekorzystnych warunków zewnętrznych i wewnętrznych wzrostu gospodarczego w okresie 2014-2016 gospodarka rosyjska doświadczyła wielu strat i różnego rodzaju zawirowań³².

W gospodarce odnotowano spadek tempa wzrostu gospodarczego i obniżenie PKB w wyrażeniu bezwzględnym w przeliczeniu na dolary amerykańskie. PKB w wyrażeniu realnym i Produkt Narodowy Brutto nie wykazują oznak spadku. Zmniejszenie dochodów ze sprzedaży ropy naftowej i gazu skomplikowało sytuację budżetu państwa. Nastąpił wzrost inflacji oraz wzrost cen, w największym stopniu dóbr żywnościowych. W konsekwencji wzrostu cen obniżył się globalny popyt. Odnotowano także wzrost stóp procentowych i oprocentowania kredytów, a także wzrost wielkości przeterminowanych kredytów i niewypłacalność wielu kredytobiorców. Podmioty rosyjskie doświadczyły utrudnień lub braku dostępu do kredytów zagranicznych. Wystąpił istotny spadek obrotów handlowych z zagranicą, spadek poziomu rezerw walutowych, a także doszło do silnej deprecjacji waluty krajowej. Spadek wartości waluty krajowej i niepewność w gospodarce wywołały zwiększone wypłaty depozytów bankowych i problemy banków z płynnością. Znacząco pogorszyła się stabilność finansowa, można nawet mówić o kryzysie bankowym, spowodowanym wycofywaniem depozytów ludności w efekcie dewaluacji rubla. Nastąpiło rezygnowanie podmiotów zagranicznych z udziałów w rosyjskiej gospodarce i wywóz zagranicznych aktywów – odpływ kapitału zagranicznego w tym okresie szacuje się na kwotę około 130 mld USD. Inne konsekwencje sankcji gospodarczych to spadek cen na rynku nieruchomości, zmniejszenie turystyki zagranicznej i spadek wydatków obywateli rosyjskich w krajach takich, jak USA, Wielka Brytania, Włochy, Finlandia i Francja, natomiast wzrost wyjazdów turystycznych do dawnych krajów WNP i rozwój turystyki krajowej. Na skutek zmniejszenia optymizmu inwestorów odnotowano kryzys drobnej przedsiębiorczości, zmniejszenie nowo tworzonych firm i wzrost likwidowanych biznesów.

Należy odnotować także fakt, że w odpowiedzi na wprowadzone sankcje Rosja wprowadziła ograniczenia administracyjne na eksport i import, nastąpiło też ograniczenie swobody przepływu dóbr, kapitałów i osób. Zastosowane przez Rosję sankcje nie pozostały bez wpływu na gospodarki krajów zachodnich, które także odnotowały pogorszenie tempa wzrostu gospodarczego po 2014 roku.

³² A.I. BUGATOWA, N.R. ABELGUZIN, *Wlijanije sankcji na ekonomiku Rossii*, s. 29.

BIBLIOGRAFIA

- BARKOWSKI A.N., ALABJAN S.S., Posledstwija zapadnych sankcji i otwietnych sankcji RF, „Rossijskij Wniesznieekonomiczeskij Wiestnik” 2015, nr 9, s. 3-7.
- „Biulletien Bankowskoj Statistiki” 2014, nr 12(271), 2016, nr 10 (293).
- BUGATOWA A.I., ABELGUZIN N.R., Wlijanije sankcji na ekonomiku Rossii, „Aktualnyje Problemy Ekonomiki i Prawa” 2015, nr 3, s. 26-37.
- Council of the European Union, List of Persons and Entities under EU Restrictive Measures over the Territorial Integrity of Ukraine, <http://www.consilium.europa.eu/media/21891/20170914-list-of-designated-persons-and-entities.pdf> [dostęp: 13.12.2017].
- Dobre praktyki w zakresie skutecznego wprowadzania w życie środków ograniczających, 2016.
- Godowej Otcziot Banka Rossii za god 2016, Moskwa 2017.
- Kiedy i jak UE przyjmuje sankcje?, <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/ukraine-crisis/> [dostęp: 8.07.2017].
- Kolejne państwa uderzają w Rosję, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/atak-na-skripala-ko-lejne-panstwa-wydalaja-rosyjskich-dyplomatow,825158.html>, [dostęp: 19.04.2018].
- KUBLIK A., USA rozszerzają sankcje na Rosję. Na czarnej liście spółki Gazpromu, <http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,20632865,usa-rozszerzaja-sankcje-na-rosje-na-czarnej-liscie-spolki-gazpromu.html?disableRedirects=true> [dostęp: 18.02.2018].
- ŁOGINOWA I.V., TITARIENKO B.A., Ekonomiczeskije sankcji protiv Rossii, „Aktualnyje Voprosy Ekonomiczeskich Nauk” 2015, nr 47, s. 41-42.
- NOWICKI M., Sankcje niszczą Rosję. UE traci 17,6 mld euro, <http://niezalezna.pl/91764-sankcje-niszcz-a-rosje-ue-traci-176-mld-euro> [dostęp: 5.01.2017].
- NURIEJEW R.M., PIETRAKOW P.K., Ekonomiczeskije sankcji protiv Rossii: ożidaniya i realnost, „Mir Nowoj Ekonomiki” 2016, nr 3, s. 14-31.
- NURIEJEW R.M., PIETRAKOW P.K., Riadowoj potrebitiel: wriemija ekonomicheskich sankcji protiv Rossii, “Journal of Economic Regulation” 6(2015), No. 3, pp. 39-60.
- OOMES N., KALCHEWA K., Diagnosing Dutch Disease: Does Russia Have The Symptoms?, “IMF Working Paper” WP/07/102, 2007, pp. 1-34.
- Portal Trading Economics, <https://pl.tradingeconomics.com/> [dostęp: 15.12.2017 – 18.04.2018].
- Rodzaje sankcji, <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/different-types/> [dostęp: 4.12.2017].
- Rosja potępiła sankcje Kanady na 30 jej obywateli, <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/rosja-potepila-sankcje-kanady-na-30-jej-obywateli/fvvp03b> [dostęp: 5.11.2017].
- ROSSTAT – Federalna Służba Statystyki Państwowej
- Sankcii Kanady w odnoszenii k Rossii. Dosie, <http://tass.ru/info/4702366> [dostęp: 5.11.2017].
- TEMROKOVA A.H., Importozamieszczenie w sowriemiennych usłowijach priedolenija ekonomicheskich sankcji, „Naucznyje Izwestia” 2017, nr 7, s. 42-46.
- Unijne sankcje w odpowiedzi na kryzys na Ukrainie, <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/ukraine-crisis/> [dostęp: 4.12.2017].
- Wsie sankcji Zapada protiv Rossii, <http://tass.ru/mezhdunarodnaja-panorama/1055587/2> [dostęp: 8.10.2017].
- Wsie sankcji Zapada protiv Rossii, <http://tass.ru/mezhdunarodnaja-panorama/1055587/4> [dostęp: 8.10.2017].
- Wsie sankcji Zapada protiv Rossii, <http://tass.ru/mezhdunarodnaja-panorama/1055587/5> [dostęp: 8.10.2017].
- Wsie sankcji Zapada protiv Rossii, <http://tass.ru/mezhdunarodnaja-panorama/1055587/7> [dostęp: 8.10.2017].
- Wsie sankcji Zapada protiv Rossii, <http://tass.ru/mezhdunarodnaja-panorama/1055587/8> [dostęp: 8.10.2017].
- Wytyczne UE w sprawie stosowania i oceniania środków ograniczających, 2012.
- ŻUKOWSKA H., *The Character and Effects of Sanctions Imposed on Russia in Consequence of Aggression against Ukraine*, “Central European Review of Economic & Finance” 24(2018), No. 2, pp. 21-43.

SANKCJE WOBEC ROSJI
A GOSPODARKA ROSYJSKA W OKRESIE 2014-2018

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu było zaprezentowanie sankcji zastosowanych wobec Rosji przez kraje Unii Europejskiej, Stany Zjednoczone, Kanadę, Szwajcarię i inne kraje po 2014 roku jako narzędzie zniechęcające do zachowań agresywnych wobec Ukrainy. Ponadto podjęto próbę ustalenia wpływu sankcji na gospodarkę Rosji na podstawie analizy sytuacji gospodarczej Rosji. W opinii autora niniejszego tekstu sankcje gospodarcze skierowane na Rosję negatywnie wpłynęły na rozwój rosyjskiej gospodarki. Zmniejszył się rosyjski PKB, choć tylko w cenach bieżących w przeliczeniu na dolary amerykańskie, pogorszyło się tempo wzrostu PKB, a także nastąpił spadek globalnego popytu, wzrost cen i stóp procentowych. Doszło także do wzrostu inflacji, deprecjacji rubla oraz spadku wielkości rezerw dewizowych, a także pogorszenia jakości życia obywateli Rosji. Ostateczna konkluzja niniejszego tekstu to przekonanie, że wprowadzenie sankcji gospodarczych wobec Rosji i izolacja Rosji na arenie międzynarodowej spowodowały osłabienie rozwoju gospodarczego Rosji w krótkim okresie. Jednakże w dłuższym okresie wpływ sankcji na gospodarkę rosyjską został zniwelowany poprzez uruchomienie wewnętrznych czynników wzrostu gospodarczego. Można więc sformułować ogólny wniosek, że wyższa będzie skuteczność sankcji stosowanych wobec małych gospodarek, a znacznie niższa w przypadku dużych gospodarek, takich jak Rosja.

Słowa kluczowe: agresja na Ukrainę; sankcje wobec Rosji; gospodarka Rosji.

SANCTIONS AGAINST RUSSIA
AND THE RUSSIAN ECONOMY IN THE PERIOD 2014-2018

Summary

The purpose of this article was to present sanctions applied to Russia by European Union countries, the United States, Canada, Switzerland and other countries after 2014 as a tool to discourage aggressive behaviour against Ukraine. In addition, an attempt was made to determine the impact of sanctions on Russia's economy on the basis of Russia's economic situation analysis. In the opinion of the author of the paper, economic sanctions against Russia have affected Russian economy. The Russian GDP declined, albeit at current prices in the US dollar, the pace of GDP growth was diminished, as well as a global demand, prices and interest rates have risen. There has also been an increase in inflation, the depreciation of ruble and decline in the size of foreign exchange reserves, as well as deterioration of the quality of Russian citizens life. Final conclusion of the paper is author's conviction that introduction of economic sanctions against Russia and the isolation of Russia on the international stage has led to weakening of Russia's economic development in the short term. However, over the longer term, the impact of sanctions on the Russian economy has been compensated by mobilization of internal economic growth factors. It is therefore possible to formulate a general conclusion that sanctions applied to small economies will be much severe than to large economies such as Russia.

Key words: aggression to Ukraine; sanctions against Russia; Russia's economy.